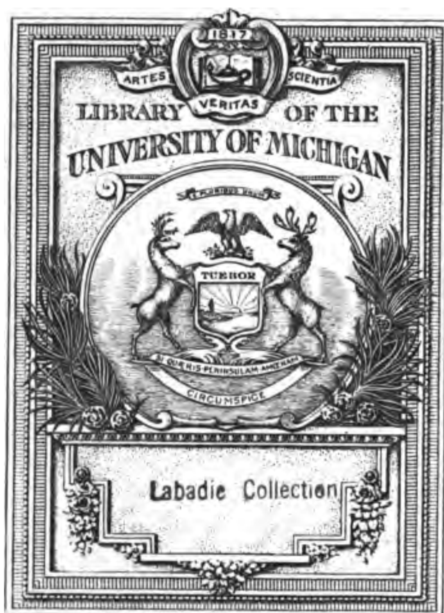
VIDENSKABELIGT FOLKEBIBLIOTHEK

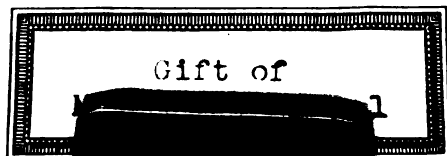
GUSTAV BANG
DEN SOCIALISTISKE FREMTIDSSTAT

STUDENTER
SAMFUNDS
RÆKKE NR 1
PRIS 1. KR.

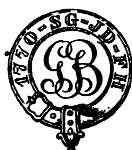
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE
Labadie Collection

Gift of
[redacted]

GUSTAV BANG

DEN SOCIALISTISKE FREMTIDSSTAT

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG
FR. BAGGES BOGTRYKKERI
1903

Blandt alle Nutidens politiske Partier er Socialdemokratiet det eneste, hvis Program peger ud over det bestaaende Samfunds Grænser. Og der er to Ord, hvormed denne Særstilling betegnes, to Ord, der skinner og smælder som røde Faner i skarp Vind: „Den sociale Revolution" og „Den socialistiske Fremtidsstat".

Socialdemokratiets Program.

De andre Partier kan være mere eller mindre vidtgaaende i deres Fordringer. De kan kræve Reformer af forskellig Art, en ny Fordeling af den politiske Magt, af de borgerlige Rettigheder, af den økonomiske Adkomst, en Forskydning af Mit og Dit imellem de forskellige Samfundslag — men alt paa det givne Grundlag. I Socialdemokratiets Program træffer man ligeledes en Række Reformkrav, der kan virkeliggøres indenfor det herskende Samfunds Rammer. Men man træffer tillige — i Spidsen for Programmet og som dets Hovedpunkt — Kravet om et helt nyt System for Mit og Dit, om en socialistisk Stat eller rigtigere et socialdemokratisk Samfund, et System, der kun kan føres ud i Livet under Samfunds- og Ejendomsforhold, som ikke er gradsforskellige,

men væsensforskellige fra de nuværende. En saadan radikal Omdannelse af Samfundstilstandene er det Maal, Socialdemokratiet planmæssig stræber frem imod, og dette er det revolutionære Element i den moderne Arbejderbevægelse.

Thi den Proces, hvorigennem der kan bygges Bro fra Nutidens kapitalistiske Samfund til et fremtidigt socialistisk, kan kun betegnes ved det ene Ord Revolution. Det er et Ord, der kan tydes paa forskellig Maade, og hvortil der kan knyttes de mest forskelligartede Forestillinger, helt ud til det bloddryppende. Man maa da først gøre sig klart, hvorledes det i denne Sammenhæng skal opfattes.

Hvad er en Revolution?

Socialdemokratiet forstaar ved en social Revolution den Omvæltning, der finder Sted i hele det politiske og juridiske System, naar hidtil undertrykte Klasser i Samfundet har naaet en saadan Styrke, at de ikke længere kan finde sig tilrette under de gamle Tilstande. Igennem en jævn og langvarig Udvikling er der groet nye Kræfter frem, hvis Interesser ligger i Strid med de bestaaende Samfundsforhold, og Spændingen er omsider naaet det Punkt, hvor de maa sprænge de gamle Former og skabe nye, indenfor hvilke de har Plads til at røre sig og føre Udviklingen videre frem.

Maaden, hvorpaa en saadan Revolution finder Sted, kan være yderst forskellig. Den kan kræve en lang Aarrække, og den kan fuldbyrdes paa en eneste Dag. Den kan ske gennem vilde Optrin, og den kan foregaa saadan,

at en overfladisk Iagttager ikke sér noget usædvanligt. De ydre Former er det tilfældige; de afhænger af de særlige Forhold. Gadeopløb, Barrikadekampe og blodige Sammenstød var det naturlige, saalænge de revolutionære Folkemasser savnede Organisation og politisk Repræsentation; der var ingen anden Maade, hvorpaa de kunde give deres Krav Eftertryk. I Nutidens Kulturstater er de revolutionære Lag af Befolkningen i Besiddelse af ganske andre Kampmidler, og man kan vistnok med ret stor Sikkerhed gaa ud fra, at den ældre Tids Kampmaade hører Historien til og ikke i Fremtidens Revolutioner vil komme til at spille nogen virkelig Rolle.

Den franske Revolution.

Et tydeligt og storslaaet Eksempel paa et saadant revolutionært Gennembrud finder man i den franske Revolution i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Det var en social Revolution i udpræget Skikkelse, der her gik for sig. Forud var gaaet den franske Pengeadels aarhundredlange Udvikling; der havde rejst sig et Bourgeoisi, og det var naaet til en Grad af Betydning og faktisk Indflydelse, der ikke længere lod sig forene med de gamle Samfundsforhold. Alle de mange Rester fra Middelalderens Lenssamfund maatte ryddes af Vejen, for at det kunde udfolde sig. Og det revolutionære Bourgeoisi benyttede sig af Paris's Proletarer som Kanonføde i Kampen mod de herskende Stænder. „Frihed, Lighed og Broderskab" var den Frase, hvormed det ildnede dem op, saalænge det havde Brug for dem; men hvor liden Alvor der var heri, viste sig,

da man i Forfatningen af 1791 udelukkede fra Valgretten „enhver, der arbejdede for Løn". Saaledes skabte det franske Bourgeoisi et Samfund, der var formet over dets Interesser. Men Centrum i hele denne Revolution, det Punkt, hvor man møder de revolutionære Kræfter i deres mest fortættede Form, var ikke noget af de mange voldsomme Gadeoptrin; det var det berømte Møde Natten efter den 4. Avgust 1789, da Nationalforsamlingen med ét Strøg udslettede Livegenskabet og Hoveriet, Tienden og Adelens Skattefrihed, Lavsvæsenet og alle de andre Levninger af det fevdale Stændersamfund. Ved denne Lejlighed kom Adelen og Gejstligheden selv den nye Tid imøde og bragte ét for ét af deres gamle Privilegier til Offerbaalet. Men de gjorde det ikke i nogen sentimental Rus af Friheds- og Lighedsbegejstring; de gjorde det under Pres af den i høj Grad nøgterne Fornemmelse at have Kniven paa Struben.

Revolution og Evolution.

Naar man forstaar Begrebet Revolution paa denne Maade — og det er den eneste, der i denne Forbindelse er berettiget, — vilde det være mere end urimeligt at stille Revolutionen op som en Modsætning til Evolutionen, Udviklingen. De staar ikke i Modsætningsforhold; de betinger tværtimod hinanden som Aarsag og Virkning. Revolutionen træder ind som Slutpunktet paa én Udviklingsrække og samtidig som Udgangspunktet for en ny. Den er paa Samfundslivets Omraade et Sidestykke til, hvad paa Naturlivets Omraade Vaarbrudet

er, naar Spirerne bryder igennem Jordskorpen og Knopperne sprænger Svøbet.

Den revolutionære Kraft er Klassemodsætningerne.

For at danne sig et Billede af den sociale Revolution, vi gaar imøde, og de Tilstande, den vil drage efter sig, gælder det da først om at lære de revolutionære Spirer at kende, som gror i det nuværende Samfund. Man maa forstaa, hvilke Klasser det rummer, i hvilken Retning de udvikler sig, hvilke Interesser der bevæger dem, og paa hvilke Maader de staar i Modsætning til hverandre. Thi af Brydningen imellem dem fremgaar Revolutionen. Klassemodsætningerne udløser sig i Klassekampe, og Klassekampene er den drivende Kraft i Historien. Klasserne begrænses efter deres økonomiske Stilling, og deres Handlen bestemmes efter deres økonomiske Interesser. Det enkelte Individ staar altid til en vis Grad frit; han kan sætte sig ud over sin Klasses Interessekreds; der er her ikke Tale om Viljens Frihed eller Ufrihed i filosofisk Forstand. Men ligesom Statistiken, trods de tusinde personlige Hensyn, som i hvert enkelt Tilfælde gør sig gældende, dog fra Aar til Aar finder en næsten fuldstændig Regelmæssighed i alle mulige Forhold, paa samme Maade er det ogsaa her faste og ubrydelige Love, som hersker. I det lange Løb og i det store Hele bevæger hver enkelt Klasse sig altid i den Retning, hvori dens Klasseinteresser peger. Dens Tankegang, dens Politik, dens Holdning overfor alle offentlige Spørgsmaal kan altid spores tilbage som et bevidst eller ubevidst Udslag af dens hele øko-

nomiske og sociale Stilling. Naar de danske Bønder gennemgaaende er frihandelsvenlige, da er dette ingenlunde noget Udslag af ideelle Bevæggrunde; det har sin Aarsag i det rent materielle Forhold, at en Korntold vilde ruinere det store Flertal af dem. Og omvendt tegner de danske Godsejeres Klasseinteresser sig i deres vaagnende Begærlighed efter en Told paa Landbrugsprodukter; thi for dem vilde den betyde økonomisk Fordel.

I det moderne Samfund er Klassedelingen i høj Grad simpel og gennemsigtig. Den herskende Magt er Kapitalen, den Rigdom, der af sin Besidder anvendes til at skabe ham ny Rigdom igennem Udbytningen af andre Menneskers Arbejdskraft. Det skarpe Skel er Modsætningen mellem Bourgeoisi og Proletariat, mellem dem, der udbytter ved Hjælp af Kapitalen, og dem, der udbyttes af den. Og hvad der opløser Samfundet i disse to Dele, er den kapitalistiske Udbytningsproces.

Udbytning.

Udbytning har fundet Sted ogsaa under de ældre Samfundstilstande, Historien kender. Slaveejeren udbyttede Slaverne, Godsejeren de hørige Bønder. Men Kapitalen har skabt sig sin egen Udbytningsform, der er nøje tilpasset efter dens særlige Væsen. Det ejendommelige er, at alt tilsyneladende foregaar i den fuldstændigste Frihed; der er ikke Tale om nogen ydre Tvang; den fattigste Arbejder er efter Lovene ligesaa fri en Mand som den rigeste Kapitalist; Udbytningsprocessen kommer i Stand ved frivillig Overenskomst imellem dem. Begge trænger de til hinanden. Kapitalisten

kan ikke gøre sin Kapital frugtbringende uden i Forbindelse med Arbejderens Arbejdskraft; Arbejderen kan ikke skaffe sig Udbytte af sin Arbejdskraft uden i Forbindelse med de Arbejdsmidler, som Kapitalisten raader over. De mødes da ganske naturlig og indgaar en Arbejdskontrakt; Kapitalisten køber Arbejderens Arbejdskraft i et vist Antal Timer om Dagen for en vis Pris, enten saa og saa mange Øre i Timen (Timeløn) eller saa og saa mange Øre for et bestemt Arbejdes Udførelse (Stykløn). Den menneskelige Arbejdskraft bliver en Vare, der er Genstand for Omsætning mellem Køber og Sælger.

Hvorledes Arbejdslønnen bestemmes.

Prisen paa Varen Arbejdskraft er vekslende; den bestemmes i hvert enkelt Tilfælde, ligesom Prisen paa enhver anden Vare, ved Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel. Er der meget Arbejde at udføre, men kun faa Arbejdere, som tilbyder sig, vil Lønnen have Tilbøjelighed til at stige; er det omvendte Tilfældet, vil den have Tilbøjelighed til at synke. Men der er to Grænser, indenfor hvilke Arbejdslønnen under normale Forhold altid vil bevæge sig. Den kan ikke i Længden holde sig saa lavt, at Arbejderklassen ikke ved den er i Stand til at holde Livet oppe og at forplante Slægten. Thi hvor det sker, hvor Hovedmassen af Arbejderbefolkningen er bragt ned paa de absolute Sultekaar, dér vil voksende Sygelighed og Dødelighed hurtig gøre lyst i dens Rækker; Tilbudet af Arbejdskraft vil synke og Lønnen derved paany drives i Vejret. Men den kan heller ikke i

Længden holde sig saa højt, at den dækker hele den Værdi, som Arbejderne ved deres Arbejde frembringer. Thi hvis det skete, vilde der ikke blive nogen Gevinst til Kapitalisterne, og da de kun lader Arbejdet udføre for Gevinstens Skyld, vilde de indskrænke Produktionen, og den synkende Efterspørgsel efter Arbejdskraft vilde atter sænke Lønnen.

Værdi og Merværdi. Under normale Forhold vil saaledes Arbejderne ikke faa det fulde Udbytte af det Arbejde, de præsterer; Kapitalen beslaglægger en Del af det. Naar de Raastoffer, der indgaar i Arbejdet, i Forening med Sliddet paa Redskaber og Bygninger, Udgifterne til Belysning, Opvarmning, Administration og deslige repræsenterer en samlet Sum af en vis Størrelse, medens det færdige Produkt kan sælges paa Markedet for en Pris, der er et vist Antal Kroner højere, da er denne Forskel et Udtryk for den nye Værdi, Arbejderne har frembragt. I de enkelte Tilfælde kan ganske vist Markedskonjunkturerne eller de skiftende Moder bringe Misforhold mellem den virkelige Værdi og Prisen; men i det store Gennemsnit vil under fri Konkurrence Prisen være i Overensstemmelse med det Arbejde, der er nedlagt i Varen; tager det dobbelt saa lang Tid at lave et Par Støvler som et Par Sko, vil de ogsaa i Almindelighed koste dobbelt saa meget. Men af den Værdi, der saaledes bliver til igennem det menneskelige Arbejde, gaar en Del, og ofte den største, til Kapitalen, — til Driftens Udvidelse, til Anbringelse paa andre Felter, til Kapitalistens personlige Forbrug. Dette

er den „Merværdi", som Arbejderne skaber, den „Profit", som Kapitalen høster paa Lønarbejdernes Arbejde. Under denne Form er det, at den kapitalistiske Udbytning finder Sted.

Eksempler paa Merværdiens Højde.

En Maalestok for, i hvilken Grad Udbytningen gaar for sig, kan man finde paa en Række spredte Punkter, gennem de kapitalistiske Forretningers Driftsregnskaber. Her kun et Par Eksempler. For Aaret 1902 viste Regnskabet for Fakse Kalkbrud et Nettooverskud af 330,000 Kr. og en Udgift til Arbejdsløn, Gager, Kontorhold og deslige af 297,600 Kr., foruden de øvrige Udgifter, til Trækkraft, Materiel og deslige. Den nyskabte Værdi var altsaa ialt 627,600 Kr., hvoraf lidt under Halvdelen gik til Arbejderne. Det vil sige, at der paa hver én Krone i Arbejdsvederlag er faldet en Merværdi af 1 Kr. 10 Øre, at altsaa Kapitalen har tilegnet sig godt Halvdelen af Arbejdets Udbytte. En endnu stærkere Udbytning fremgaar af Bryggeriet Gamle Carlsbergs Regnskaber for Tiden fra 1. Oktober 1888 til 30. September 1897. Her viser det sig, at hver Gang Bryggeriets Arbejdere har frembragt en Værdi af 3 Kr., hver Gang Salgsprisen for det producerede Øl — bortset fra Ølskatten — har oversteget Driftsomkostningerne (med Undtagelse af Arbejdslønnen) med 3 Kr., har den Løn, der er blevet udbetalt for Arbejdet, kun udgjort næppe én Krone; Overskudet, de to Kr ner, er gaaet til Kapitalen. Eller, udtrykt med andre Ord, af Aarets 300 Arbejdsdage er der blevet betalt fuld Løn for de 100; de øvrige

200 Dage har Arbejderne maattet arbejde gratis, gøre „ubetalt Arbejde", udelukkende til Gavn for Kapitalen.

Kapitalprofit og Driftslederløn.

Hvor Kapitalisten selv planlægger og leder Arbejdet, er der endnu ligesom et Slør over Udbytningsforholdet. Til den Profit, han høster paa sin Kapital ved Udbytningen af Arbejderne, knytter sig nemlig her den Løn, han erhverver for sin personlige Deltagelse i Virksomheden, og disse to Bestanddele, Kapitalprofiten og Driftslederlønnen, kan ikke skelnes med det blotte Øje. Hvor derimod Aktieforholdet hersker og Profiten udbetales i Form af Renter til Obligationsejere og Dividender til Aktionærer, som absolut intet har med Driften at gøre, dér træder Udbytningen frem i sin haandgribelige Skikkelse. Hver Øres Gevinst er vundet paa Bekostning af Arbejderne. Og det samme er Tilfældet, hvor et Gods bestyres af en lønnet Forvalter, medens Godsejerens eneste Forbindelse med Bedriften er den, at han fortærer de Værdier, Landarbejderne frembringer.

Arbejderne er overalt voldgivet Udbytningen.

Dette er den Udbytning, den arbejdende Klasse er prisgivet. Og Arbejderen har under de bestaaende Samfundsforhold ingen Mulighed for at frigøre sig for den. Thi han kan ikke eksistere uden ved at sælge sin Arbejdskraft, og hvor han vender sig hen, møder han Arbejdsvilkaar af samme Beskaffenhed. Det er Kapitalisterne, som overalt ejer Produktionsmidlerne, Jord, Grund, Bygninger, Redskaber, Raastoffer, og raader over dem efter eget Tykke. Og Kapitalisternes eneste For

maal med at sætte Produktionen i Gang er at presse Profit ud af Arbejderne, jo mere des bedre. De er kun villige til at købe Arbejdskraften, naar de kan faa den for en Pris, der sikrer dem selv et passende Overskud. Arbejdslønnen indgaar i deres Regnskaber Side om Side med de øvrige Driftsomkostninger, som en Udgiftspost, det gælder om at indskrænke saa stærkt som muligt. Arbejderen er fra Kapitalens Side set kun et Redskab til at frembringe Profit. De engelske Fabrikanter taler om, at de i deres Fabriker anvender saa og saa mange, ikke Mennesker, men „Hænder". Udtrykket er raat, men ærligt. Og Arbejderen, der føler det økonomiske Tryk over Nakken, har intet andet Valg end at sulte eller at lade sig udbytte.

Forholdet mellem Køber og Sælger af Varen Arbejdskraft er den kapitalistiske Udbytnings store Pulsaare; men der er mange andre Kanaler, hvorigennem Udbytningen foregaar, mindre aabent, men ikke mindre virksomt.

Prioriteterne i Landbruget.

Der er den stærkt og stadig stigende Prioritetsgæld i Landbruget, som gradvis suger Ejendomsretten til den Jord, Bonden dyrker, bort under Fødderne paa ham og forvandler ham fra Selvejer til Fæster. Han beholder Navn af Ejer, men det bliver mere og mere et Blændværk; de virkelige Ejere er de Kapitalister, hvis Penge er anlagt i Kreditforeningers og andre Laaneinstituters Obligationer, hvor de Aar efter Aar drager Renter til sig. Som Bonden i gamle Dage maatte gøre Hoveri for Herremanden, maa han nu trælle fra Termin

til Termin for at klare Afgifterne til Kapitalen. Og Byrden er tung og trykkende. Efter Statistiken over de Landejendomssalg, der fandt Sted i Aarene 1896—1900, kan man regne, at en Husmand med Jord til 4 Skæpper Hartkorn i Gennemsnit maa svare en aarlig Rente af 80 Kr., en Smaagaardmand med Jord til $1^1/_2$ Tønde Hartkorn en Rente af 230 Kr. Hypothekbehæftelsen, der i ældre Tider nærmest var at betragte som et Undtagelsesforhold, et Kendetegn paa en unormal Periode, er med det kapitalistiske Kreditvæsens Udvikling bleven et fast og normalt Led i Samfundshusholdningen. Systemet er i rask Fremgang. I de senere Aar er Prioritetsgælden i danske Landejendomme vokset med gennemsnitlig omkring 50 Millioner Kr. om Aaret, hvad der svarer til en aarlig Forøgelse af Udbytningen med 2 Millioner Kr. Allerede nu er de to Tredjedele af den danske Bondejords Værdi paa denne Maade opsuget af Kapitalen. Og den Tredjedel, der endnu er tilbage, maa for største Delen forstaas som en Risiko, Kapitalen overlader de saakaldte Ejere at bære. Hvis Ejendomspriserne synker, bliver det dem, der kommer til at lide Tabet, medens Kapitalisterne har deres Part i Sikkerhed.

Spekulationerne i Byggegrunde; Huslejeaageren.

Der er Spekulationerne i Byggegrunde, en Indtægtskilde, der særlig under de moderne Forhold, med Storstadslivets stærke Udvikling, er saare rigtflydende. Efterhaanden som Byerne vokser ud over de gamle Grænser, stiger Forstædernes Grunde i Værdi, og de Kapitalister, der i Tide har sikret sig Arealer her,

høster Fordelen. De skaber ikke selv samfundsnyttige Værdier af nogen Art; de tilegner sig kun Andel i Udbyttet af det samfundsmæssige Arbejde, der udføres af andre, af den voksende Industri, Handel og Samfærdsel, og ikke mindst af de offentlige Foranstaltninger, der bliver iværksat for Borgernes Penge, Gadeanlæg, Kloakanlæg, Belysningsanlæg og deslige. Det er en simpel og ganske ubesmykket Tilegnelse af det offentlige Arbejdes Udbytte, som finder Sted. Den stærke Værdistigning paa Grundene, der t. Eks. er foregaaet i Københavns ydre Kvarterer i Løbet af den sidste Menneskealder, har skabt Spekulationskapitalen kolossale Rigdomme. En Del af disse Rigdomme hviler hos de nuværende Husejere, en anden Del er kapitaliseret, omsat i Prioriteter i Ejendommene, som stadig maa forrentes. Det er den store Befolkning, der maa svare Skat til denne Kapital, dels direkte, i Form af Huslejen af Beboelseslejlighederne, dels indirekte, i Form af den Prisforøgelse paa de allerfleste Varer, som de Handlende maa beregne sig for den større Leje, de giver for deres Forretningslokaler. Og det er ikke Smaabeløb, Befolkningen paa den Maade maa skatte. I København, Frederiksberg og Sundbyerne betales der hvert Aar over 67 Millioner Kr. i Husleje, hvoraf den store Hovedmasse gaar til Kapitalens Forrentning og kun en ringe Del til Bygningernes Vedligeholdelse. Rundtom i Provinsbyerne og ikke mindst i de mange opblomstrende Stationsflækker paa Landet finder den samme Bevægelse Sted.

Aktie-svindelen. Der er fremdeles Aktiesvindelen, som trives frodig indenfor de skrevne Loves Grænser. For den naive Betragtning er Aktievæsenet et Middel til at gøre den lille Kapital delagtig i den store Kapitals højere Fortjeneste; i Virkeligheden er det kun et Middel for den store Kapital til at suge den lille til sig. Til de fagre Løfter og blændende Prospekter, hvormed Publikum lokkes til at købe Aktier, svarer der sjælden nogen Virkelighed; før Aktierne udbydes til Salg, er de gerne „udvandede", bragt saa stærkt ned i Værdi, at de i heldigste Fald kun kan give Udbytte efter den almindelige Rentefod. Hvor det er en ældre Forretning, Kapitalister omdanner til Aktieselskab, sker det som oftest paa den Maade, at de lader sig Værdien af Forretningens Ejendele udbetale med Anskaffelsessummens fulde Beløb, uden Hensyn til det Slid og den Forældelse, der har fundet Sted; hvor det er en ny Forretning, der startes under Aktieselskabets Form, beregner Stifterne sig et „Gründer-Honorar", som forøger den Sum, Forretningen skal forrente, for at den kan siges at svare Regning. Der bliver da lidet eller intet tilovers til Aktionærerne. Og selv hvor en saadan „Overkapitalisering" ikke har fundet Sted og et Selskab virkelig vilde være i Stand til at give højt Udbytte, drager de store, ledende Kapitalister Fordelen over til sig. Ved at udsprede Rygter om forestaaende Tab eller oprette konkurrerende Foretagender bringer de Kursen paa Aktierne til at falde; de skræmmede Smaaaktionærer sælger deres Aktier for Spotpris,

men naar disse først er naaet over paa Kapitalisternes Hænder, stiger Kursen paany, og Selskabet giver høje Dividender. De menige Aktionærer, der fortryder at have sluppet Aktierne til lave Priser, køber dem tilbage til høje Kurser, og den store Kapital inkasserer Forskellen som ren Fortjeneste. Men naar først Aktierne paany er spredt ud iblandt Publikum, gentager det samme sig; der bliver atter arrangeret et kunstigt Fald i Kursen, og Aktionærerne skræmmes atter til at sælge med Tab. Saa langt fra at gøre Kapitalen demokratisk, virker Aktievæsenet ved disse sindrige Makinationer netop som et Pumpeværk, der stadig suger Middelstandens Spareskillinger op i de store Kapitalisters, i Gründernes og Bankier'ernes Kasser.

Statsgælden; Statshusholdningen.

Der er endelig Statshusholdningen. Den høje Finans er levende interesseret i Statsgældens Vækst og særlig i, at dens Grundkilde, Militærudgifterne, stadig holdes flydende — paa Bekostning af den store Befolkning, der maa betale i Form af øgede Skatter og Savn af sociale Reformer. Og Finanskapitalen er her i god Overensstemmelse med indflydelsesrige Dele af Industrikapitalen, der er begærlig efter Leverancerne af Panserskibe, Kanoner og andre Krigsinstrumenter. Alene af disse Grunde er det magtpaaliggende for Kapitalen at hidse Nationalfølelsen op til Chauvinisme og Militarisme. Imellem Krigsministerierne og de store Fabrikers Agenturer sporer man i mere end ét Land underjordiske Forbindelser. Men ogsaa andre Hensyn gør sig gæl-

dende. For Kapitalisterne, især i de store Militærstater, er den pansrede Næve den Prokurator, der varetager deres Interesser i fremmede Lande og giver deres Fordringer Eftertryk; og den er tillige det Middel, hvorved der erhverves Kolonier i fremmede Verdensdele, det vil sige Markeder, hvor man kan finde Afsætning for de kapitalistiske Fabrikers Produkter, hvor man samtidig kan købe Arbejdskraften til lavere Pris end i Hjemlandet, og hvor man endelig har nem Adgang til de Raastoffer, som behøves til Produktionen. Derfor de senere Aartiers imperialistiske Politik, Storstaternes stadig hidsigere Kamp for at vinde Verdensherredømme; den er dikteret udelukkende af den store Kapitals Interesser. Og for Kapitalisterne i alle Lande har Bajonetterne tillige en anden Betydning; de er det Magtmiddel, Kapitalen stoler paa i Kampene mod Socialdemokratiets revolutionære Bestræbelser.

»Det tredje Thing.«

I Statshusholdningen fejrer Kapitalen overhovedet nogle af sine største Triumfer. Dens Haand spores overalt, i den ud over alle forsvarlige Grænser drevne Beskyttelsestold, der fordyrer Befolkningens Forbrug for at skaffe Kapitalisterne en Ekstraprofit — den nylig vedtagne tyske Toldlov hører til de uhyggeligste Eksempler, men ogsaa den danske Toldbeskyttelse frembyder uhyggelige Træk —; i Bibeholdelsen af den indirekte Beskatning gennem Finanstolden, der virker som en Indkomstskat med synkende Skala — jo fattigere en Mand er, des større en Brøkdel af sine Ind-

tægter maa han betale i Told til Staten, 3 Øre pr. Flaske Petroleum, godt 4 Øre pr. Pund Ris, $12^1/_2$ Øre pr. Pund Kaffe; alene paa disse tre Artikler udgør Indførselstolden $4^3/_4$ Millioner Kr. om Aaret —; i Koncessioner, der giver Indehaveren de urimeligste Fordele til Skade for det øvrige Samfund. „Det tredje Thing", der bag Kulisserne med skjulte Traade leder Regering og Repræsentation, tit ogsaa Presse og offentlig Mening som Marionetter, er i alle kapitalistiske Lande en Kendsgerning, om hvis mægtige Indflydesle der ikke kan tvivles.

Det nuværende Samfund er som et Jordlag, der er gennemfuret med et Net af tusind Sugerødder, hvorigennem den store Kapital ustandselig drager Værdierne til sig fra Arbejderklassen og Middelstanden. En stadig større Brøkdel af Nationens Rigdom samles hos den lille Brøkdel af Individer, der raader over Kapitalen. For de øvrige bliver tilbage det nødtørftigste til Livets Ophold.

Hvorledes de Rige suger Rigdommene til sig.

Saaledes er Udviklingen igennem det kapitalistiske Samfund. Den er let at anskue, og den kan ogsaa paavises i skarpe Tal. Københavns Indtægtsforhold giver ét tydeligt Eksempel. Her udgjorde den samlede Indkomst, baade for Indtægterne over og under Skattepligtsgrænsen, i Aaret 1892 172,700,000 Kr., i Aaret 1898 222,971,000 Kr. Men heraf faldt paa de meget store Indtægter, hver paa mindst 20,000 Kr., et Beløb af 24,758,100 Kr. i 1892 og 45,251,900 Kr. i 1898. Disse Kolossalindtægter var saaledes voksede fra at udgøre 14,3 Pro-

cent af den samlede Indkomst i 1892 til 6 Aar senere at udgøre 20,3 Procent, fra Syvendedelen til Femtedelen. Og hele denne Femtedel af de københavnske Indkomster var i Hænderne paa en lille Kreds af Personer, 976 ialt, kun lidt over $^1/_2$ Procent af samtlige Forsørgere i København.

Dette er den ene Udviklingslinje i det moderne Samfund: Kapitalisternes voksende Pengevælde. Ligesaa tydelig iagttager man igennem Statistiken den anden: den stadige Tilvækst i Tallet paa dem, der er Genstand for Udbytning, Proletarerne.

Proletariatet i Industrien.

Man ser det i Industrien. Med Kapitalismens Fremgang breder Stordriften sig, og den gammeldags selvstændige Haandværkerstand udtyndes. Smaahaandværket konkurreres tildøde af den store kapitalistiske Fabrik. Stordriften har alle Fordelene paa sin Side i Konkurrencen. Med de Maskiner og den hele tekniske Fremgangsmaade, den anvender, kan den producere større Varemasser med ringere Omkostninger og derfor sælge til lavere Priser; dens Udgifter til Husleje, Opvarmning, Belysning, Kontorhold og deslige er forholdsvis mindre; den kan med stor Fortjeneste anvende Affaldsstoffer, som er værdiløse i Smaadriften, fordi de ikke er tilstede i tilstrækkelig Mængde. Hvor Stordriften først har holdt sit Indtog i en Industrigren, dér vil Smaadriftens Død som oftest kun være et Tidsspørgsmaal. Og den breder sig ud over det ene Omraade efter det andet; Skotøjsindustrien er et betegnende Eksempel paa, hvorledes Haandværket

bukker under for Fabriksdriften, og den samme Bevægelse gaar med større eller mindre Voldsomhed for sig i næsten alle Industrigrene. Som Følge heraf vokser Antallet af industrielle Lønarbejdere, af Folk, der udelukkende lever af at sælge deres Arbejdskraft til Fabriker og Værksteder, rask fra den ene Folketælling til den anden. I Tiden 1870—1890 tiltog den samlede danske Befolkning med 22 Procent, men Tallet af Industriarbejdere med 81 Procent, henved 4 Gange saa stærkt. I Aaret 1897 taltes der ialt 176,608 Lønarbejdere i den danske Industri, deraf 109,838 Mænd over 18 Aar, og det virkelige Tal var uden Tvivl en Del større. Det svarer, naar man tager Hensyn til Arbejdernes Husstand, til mindst Sjettedelen af den danske Befolkning. Og det Smaahaandværk, der stadig er igen, holder for største Delen kun Livet oppe under rent proletariske Kaar. Flertallet af de saakaldte Haandværksmestre er vistnok omtrent ligesaa slet stillede og i omtrent ligesaa høj Grad Genstand for Udbytning som de egentlige Lønarbejdere. Mange af dem er, som Leverandører til de store kapitalistiske Etablissementer, Guldsmedebutiker, Ekviperingsforretninger, Møbelmagasiner og deslige, i Virkeligheden kun for akkordlønnede Arbejdere at regne. Af hver 3 mandlige Hovedpersoner i Haandværk og Industri i København stod i Aaret 1898 de 2 i Skattebogen for en Indtægt af under 1600 Kr. I 1897 fandtes der i Danmark 42,293 Industridrivende, som arbejdede uden fremmed Medhjælp i deres Bedrift, og

13,273, som kun havde én Medhjælper, en Svend eller en Lærling. Og ogsaa af dem hører den store Hovedmasse efter hele sin sociale Stilling Proletariatet til.

Proletariatet i Handelen.

Man ser det samme i Handelen. Ligesom i Industrien viser ogsaa her. Stordriften sig som den overlegne i Konkurrencen. Stormagasinerne konkurrerer de smaa Forretninger ned, ikke blot i de store Byer, men ogsaa i Smaastæderne og Flækkerne, gennem det Net af Filialer, de spænder ud over Landet, og gennem den Udvikling af Kommunikationsmidlerne, der gør det muligt for Forbrugerne at forskrive deres Varer langvejsfra. De smaa Handlende er klemte og pinte under Konkurrencen med de store. Mange af dem er bragt ned til det Trin, at de ikke vilde kunne ernære sig, hvis ikke de havde andet Erhverv ved Siden; i mangfoldige københavnske Smaaforretninger er det Hustruen, som passer Butiken, medens Manden gaar ud paa Arbejde. Andre er snærede i den strammeste Afhængighed af den udbyttende Kapital, som dikterer dem deres Livsvilkaar. Brødhandlernes Forretninger ejes af de store Brødfabriker, Værtshusholdernes af de store Bryggerier, og de fleste af dem lever paa Gæld hos Grossererne og Veksler i Bankerne. Hertil kommer Huslejekapitalens Udsugelser. Selv den Handlende, der staar nogenlunde frit, og hvis Forretning gaar godt, er stadig udsat for, at Husejeren forhøjer Lejen og saaledes beslaglægger en væsenlig Del af hans Fortjeneste, i Regelen maa han finde sig deri, da han ved

at flytte vilde tabe en Del af sin Kundekreds. Og samtidig med at den handlende Middelstand saaledes i stigende Grad bliver et Bytte for kapitalistisk Udsugelse under den ene eller den anden Form, samtidig vokser Tallet paa de Handelsmedhjælpere, der er uden Udsigt til nogensinde at hæve sig til kendelig bedre Kaar, jævnstillede som de er med Industriens Lønarbejdere — blot i Almindelighed med lavere Løn og længere Arbejdstid. I 1898 udgjorde Handelsmedhjælperne over Tiendedelen af Københavns Forsørgere, og deraf havde mere end Halvdelen under 800 Kr. om Aaret.

Proletariatet i Landbruget.

Og man ser det i stor Stil i Landbruget. Medens de større Bedrifter i nogen Grad hævder deres rent ydre Stilling, kun vokser eller aftager svagt i Tal og Omfang, gror der derimod frem fra Bunden en saare talrig Klasse af Smaahusmænd og Landarbejdere, og om store Dele af dem gælder det, at de lever i Kaar saa elendige og saa nedværdigende, at man vanskelig finder Sidestykke dertil selv i de værste Skildringer fra Bondefornedrelsens Tid. Fra 1873 til 1895 tiltog Antallet af Herregaarde (over 12 Tdr. Htk.) med 9 Procent, medens Antallet af større Bøndergaarde (4—12 Tdr. Htk.) aftog med 7 Procent og Antallet af mindre Bøndergaarde og større Husmandslodder (2 Skpr. — 4 Tdr. Htk.) tiltog med 4 Procent. Det var saaledes kun smaa Forskydninger, der fandt Sted indenfor disse Klasser. Men samtidig tiltog Antallet af ganske smaa Husmandsbedrifter (under 2 Skpr. Htk.) med 30

Procent. Og da der i Gennemsnit paa hver af disse Lodder kun faldt Jord til $1^1/_2$ Fdk. Htk., staar man overfor Bedrifter, der i de allerfleste Tilfælde svarer til en Kartoffelmark og Græsning til et Par Faar eller højt regnet en Ko, medens Besidderen maa skaffe sig sit Hovedudkomme ved at gaa paa Dagleje for Godsejeren eller Bønderne. Ialt var der i Aaret 1895 192,093 Husmandsbedrifter med mindre end 1 Td. Htk. Og vel maa man for at maale Landbrugsproletariatets Omfang se bort baade fra de Industriarbejdere, Haandværkere og Handlende, som er Besiddere af saadanne Bedrifter, og ogsaa fra de Bolsmænd og større Husmænd, som skaffer sig en taalelig Tilværelse, men man maa paa den anden Side tage med i Betragtning de mange Indsiddere, der ikke bebor noget selvstændigt Hus. Sikkert er det, at man her har en saare talrig Klasse, den talrigste indenfor den danske Befolkning, af Landarbejdere og Smaahusmænd, af Mennesker, som ved at anspænde hele Familiens Arbejdsevne til det yderste Slid og ved at nægte sig enhver af Livets Nydelser netop er i Stand til at eksistere, og som føler Kapitalens Tryk nage baade paa det ene Punkt og paa det andet.

Kapitalen vokser; Modsætningen skærpes.

Det er denne Proces, der er det afgørende Karaktertræk igennem Nutidens sociale Udvikling. Kapitalen suger en stadig større Del af Samfundets Rigdomme til sig og suger en stadig større Del af Befolkningen ind under sin Udbytning. Det er kun et naturligt Udslag af dens hele Væsen. Thi den trænger

bestandig til at formere sig, til at spænde sin Magt over nye Felter. Den store Kapitalist forbruger selv kun en Del af sin Profit; jo større hans Indtægter er, des større en Brøkdel af dem vil han sende ud til fornyet kapitalistisk Anvendelse, til Anbringelse i nye Forretninger, til Anlæg i nye Obligationslaan. Kapitalen vokser efter Reglerne for Rentes Rente, som en Snebold ad et skraat Tag.

Saaledes spaltes Befolkningen bestandig skarpere i sine to Bestanddele, paa den ene Side det lille Mindretal af Kapitalister, der lever i Kraft af deres Besiddelse, paa den anden Side det uhyre Flertal af Proletarer, af Mennesker, der kun kan leve ved at sælge deres Arbejdskraft til Kapitalens Udbytning og ingen Udsigt har til nogensinde at komme ud over Dagen og Vejen. Indenfor hver af disse to Klasser er der forskellige Grupper, hvis Interesser ofte i enkelte Spørgsmaal kan krydse hverandre. Husmanden ønsker høje Priser paa Æg, Flæsk og Smør; Industriarbejderen ønsker lave Priser. Finanskapitalisten ønsker høj Rentefod, fordi det for ham betyder høje Indtægter; Godsejeren ønsker lav Rentefod, fordi han maa svare Renter af sin Prioritetsgæld, og det samme gør den Industrikapitalist, der væsenligst arbejder med laante Penge. Men overfor de store almene Spørgsmaal udviskes alle Smaaforskellighederne; det bliver Overvægtsinteresserne, der gør sig gældende med fuld Styrke. Arbejderen bliver ikke Kapitalist, selv om han har 100 Kr. staaende i Sparekassen, ligesaalidt som Gods-

Klasseadskillelsen.

ejeren bliver Proletar, fordi han skal udrede en Del af Godsets Udbytte til Prioritetshaverne. Naar Spørgsmaalet rejses om Kapitalisme eller Socialisme, om Udbytningens Vedbliven eller dens Ophør, da hamres hver af de to Klasser sammen til et fast Hele, da staar de Besiddende og de Besiddelsesløse overfor hinanden som fjendtlige Hære.

Den kapitalistiske Harmonilære.

Thi imellem disse to Magter er der en evig standende Strid; deres Interesser tørner imod hinanden. Fra kapitalistisk Side, hvor Bestræbelserne naturlig gaar ud paa at undertrykke Proletariatets Bevidsthed om Klassemodsætningerne, fordi denne Bevidsthed fører til Klassekamp, til Modstand imod Kapitalens Udbytning, har man opstillet en Lære om, at der i Virkeligheden er Harmoni tilstede mellem de to Klassers Interesser. De betinger hinanden, kan ikke eksistere uden hinanden. Thi ligesaa hjælpeløs som Kapitalisten staar uden Arbejderens Arbejdskraft, ligesaa hjælpeløs staar Arbejderen uden Kapitalistens Kapital. Jo stærkere Kapitalen breder sig og befæster sin Magt, des mere Arbejde vil der være Lejlighed til, des mindre vil Arbejdsløsheden blive, des højere Arbejdslønnen. Naar Arbejderne blot lader Kapitalisterne faa frit Spillerum til at forfølge deres Interesser, vil ogsaa for deres eget Vedkommende alt forme sig paa den bedste Maade. — Hele denne Harmonilære er falsk. Sandt er det, at Kapitalisten ikke kan undvære Arbejderen, fordi Arbejdskraften er knyttet til dennes Person. Men Arbejderen kan fortræffelig undvære Ka-

pitalisten; hvad han trænger til, er de Produktionsmidler, som er nødvendige for Arbejdets Gang, men han trænger ikke til Privatmænd, som raader over dem og anvender dem til at udbytte ham selv. Hvis Arbejdernes Personer forsvandt fra Jordens Overflade, vilde Kapitalisterne have Valget mellem at sulte ihjel eller selv at stige ned og blive Arbejdere; hvis Kapitalisternes Personer forsvandt og Produktionsmidlerne gik fra Privates Besiddelse over til Samfundets, vilde Arbejderne kunne føre en langt lykkeligere Tilværelse end nu.

Disharmonien.

I Stedet for Harmoni er der en skærende Disharmoni. Det ligger i Kapitalens Natur, at den bestandig vil søge at trykke Arbejderklassen ned imod det laveste Trin, paa hvilket det overhovedet er muligt at eksistere. Thi jo lavere Løn og jo længere Arbejdstid, des større er den Merværdi, der produceres, des større den Profit, Kapitalisterne tager ind. Lønhøjden er som et Thermometer, hvorpaa Kapitalen aflæser Udbytningsgraden. Den er interesseret i at skaffe sig Arbejdskraften paa de billigst mulige Vilkaar, og den bruger alle Midler dertil.

Udbytning af Kvinder og Børn.

Derfor den stigende Anvendelse af Kvinder og Børn i Fabriker og paa Arbejdspladser, overalt hvor det er muligt at lade dem afløse de voksne Mænd. Thi dette betyder, at Lønnen kan holdes lavt over hele Linjen. I Længden maa Arbejdslønnen være høj nok til, at Arbejderklassen kan ernære sig og forplante sig. Saalænge det er Regelen, at den voksne Mand er Familiens eneste Forsørger, maa der

derfor alene ved hans Indtægt mellem Aar og Dag tilflyde en Arbejderfamilie af gennemsnitlig Størrelse saa meget, at det dækker alle Medlemmernes samlede Behov. Men hvor Hustru og Børn drages ind i Arbejdet og Familien opløses i flere erhvervende Individer, dér er det tilstrækkeligt, naar deres forenede Indkomst har en saadan Størrelse. Lønnen kan nedsættes; Kapitalen kan købe 2—3—4 Menneskers Arbejdskraft for samme eller noget nær samme Pris, som den ellers havde maattet give for ét Menneskes Arbejdskraft. Og den véd at benytte sig deraf. Straks da den kapitalistiske Arbejdsmaade i stor Stil brød igennem, i England i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, blev Kvinder og Børn helt ned til de spædeste Aldre Genstand for en Udbytning af den forfærdeligste Art, der drog uhyggelige Følger efter sig for hele Arbejderbefolkningen. Systemet har bredt sig med Kapitalismen. I hvilken Grad den kapitalistiske Storindustri og Udnyttelsen af den svage Arbejdskraft hænger sammen som Aarsag og Virkning, faar man en tydelig Forestilling om igennem den danske Industristatistik. Af hver 1000 Arbejdere i mindre Industriforretninger (med 1—5 Arbejdere i hver) var i 1897 de 43 gifte Kvinder og Børn under 14 Aar, i middelstore (med 6—20 Arbejdere) de 73 og i store (med over 20 Arbejdere) de 102.

Import af udenlandske Arbejdere.

Derfor ogsaa den stigende Import af Arbejdere fra Lande, der staar lavere i Kultur. Ogsaa dette er et Middel til at holde Lønnen nede. Arbejdslønnen maa være høj nok til at

dække Arbejderklassens første Livsfornødenheder. Men dette er et elastisk Begreb, vekslende i de forskellige Lande, efter de klimatiske Forhold og navnlig efter det forskellige Kulturtrin. Flertallet af danske Arbejdere har med deres højere Civilisation en Række Fornødenheder, som Folk paa et lavere Trin ikke kender. Hvor de første kræver og nødvendigvis maa kræve en Løn, der dog i nogen Maade tilfredsstiller disse Fordringer, dér er de sidste villige til at sælge deres Arbejdskraft for lavere Pris — for Penge til Kartofler og Cikorievand i Stedet for til Kød og Mælk. Og Kapitalens Falkeblik finder hurtig disse Folk, i hvis „Nøjsomhed" den ser en velgørende Modsætning til de hjemlige Arbejderes „Fordringsfuldhed". Kapitalen elsker Barbariet og belønner det ved at tage det i sin Tjeneste. Straks fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev der ført i Tusindvis af de nøjsomme Irer over til England, hvor de blev sat til alt groft Arbejde, mod en Løn, der rakte til Kartofler og Brændevin, til de elendigste Huler og de usleste Pjalter. Med de forbedrede Samfærdselsmidler og de billigere Befordringstakster tager Bevægelsen stadig stærkere Fart. Polske Arbejdere indføres hvert Foraar i stigende Tal til de danske Roemarker og Teglværker, norditalienske Arbejdere vandrer til Sydfrankrig, Schweiz, Østrig og Ungarn, hvert Efteraar rejser Tusinder af Italienere til Markarbejdet i Sydamerika for at vende hjem om Foraaret. Og det er ingenlunde usandsynligt, at man engang faar de uhyre flittige og uhyre nøj-

somme Kineseres gule Ansigter at se paa Evropas Arbejdspladser.

Den industrielle Reservearmé.

For Landets Arbejdere betyder alt dette en bestandig voksende Fare for Arbejdsløshed, den værste Svøbe, hvorunder Nutidens Arbejderbefolkning lider. Men Arbejdsløsheden er ikke i Strid med Kapitalens Interesser, tværtimod. Jo flere Mennesker der staar uden Sysselsættelse og byder deres Arbejdskraft til, des skarpere er Konkurrencen mellem Arbejderne indbyrdes, des mere vil de være tilbøjelige til at stemme deres Betingelser ned. I de Arbejdere, hvem lang Tids Nød har gjort myge og møre, har Kapitalen den Reservearmé, hvorfra den henter Løntrykkere og Strejkebrydere som Forstærkning imod den øvrige Del af Arbejderklassen. Den er interesseret i stadig at holde denne de Arbejdsløses Mængde vedlige. Under stigende Produktion søger Fabrikanterne saavidt muligt at faa det forøgede Arbejde udført ved Overarbejde af det gamle Mandskab, thi en Forøgelse i Arbejdertallet vilde formindske den industrielle Reservearmé og styrke Arbejdernes Modstandsevne. I Kriseperioder med stor Arbejdsløshed antager de kapitalistiske Undertrykkelsesbestræbelser deres voldsomste Skikkelse.

Konkurrencen hidser Kapitalisterne til Brutalitet.

En Arbejderklasse paa Sultegrænsen, med Hovedet bøjet sløvt under Udbytningen, det er da det Ideal, som Kapitalen instinktmæssig søger at realisere. Personlig kan Bourgeoisiets Medlemmer enkeltvis være besjælet af de humaneste Følelser, beklage den sociale Elendighed, de ser om sig, og søge efter Evne at

lindre den værste Nød, de møder; men overfor den økonomiske Fællesinteresse blegner de enkeltes mere eller mindre humane Sindelag. Kapitalistklassen som Helhed drives til de mest energiske Bestræbelser for at holde Arbejderklassen nede. Og hvad der bidrager stærkest til saaledes at give Bourgeoisiet Karakter af en kompakt Undertrykkermasse, er den indbyrdes Konkurrence; den virker som en Spore, der hidser til Brutalitet. Jo hensynsløsere en Kapitalist forstaar at udbytte, jo mere Arbejde han presser ud af Arbejderne, des bedre er hans Udsigter til at holde sig oven Vande. Kapitalismen sætter en Præmie paa Hensynsløsheden. Og det er den hensynsløseste af Konkurrenterne, der bestemmer Udbytningsgraden, ogsaa for de øvriges Vedkommende. De er nødt til at følge med, hvordan saa deres personlige Tilbøjelighed er; i modsat Fald udsætter de sig for at bukke under i Tilværelseskampen.

Rovdrift.

Og ganske vist kan denne skaanselsløse Udbytning i det lange Løb være i Strid med Kapitalens virkelige Interesser. Ligesom der kan drives Rovdrift med Jorden, saaledes ogsaa med den menneskelige Arbejdskraft, en Rovdrift, som i Længden ikke svarer Regning. Det har vist sig ved mangfoldige praktiske Erfaringer, at en Arbejderklasse i de laveste Kaar ikke under alle Forhold er den rigeste Kilde til Profit. Det er saaledes ofte godtgjort, at en Forkortelse af den daglige Arbejdstid forøger Arbejdets Produktivitet, gør det muligt uden forøget Anstrængelse i hver Time at

forvandle en større Mængde Raastoffer til færdige Produkter, og jævnlig har denne Forøgelse endog været saa stærk, at der i den kortere Arbejdsdag har kunnet udføres et absolut større Arbejde end tidligere i den længere; i en hollandsk Cigarfabrik blev i Aaret 1889 Arbejdstiden nedsat fra $11^{1}/_{2}$ til $9^{1}/_{2}$ Time, og Resultatet var, at der paa hver Arbejder faldt en større Produktion i den korte Arbejdsdag end i den lange. Og det er ogsaa tilstrækkelig bevist, at en vellønnet, og derfor sundere, friskere og intelligentere Arbejderklasse arbejder mere omhyggelig og fremstiller et mere værdifuldt Produkt end en sletlønnet; en engelsk Ingeniør har efter praktiske Erfaringer ved Jærnbaneanlæg i næsten alle Egne af Jordkloden gjort Rede for, hvorledes Arbejdsevnen vokser efter en langt større Maalestok end Arbejdslønnen; selv i Lande, hvor Lønnen kun var halvt saa høj som i England, kunde det dog paa de fleste Punkter betale sig at benytte fagdannede engelske Arbejdere, fordi de i Dagens Løb udrettede et baade 3 og 4 Gange saa stort Arbejde som de indfødte Arbejdere. Og det er endelig umiddelbart indlysende, at en Arbejderbefolkning i gode økonomiske Kaar betyder et købedygtigt Publikum for Kapitalisternes Varer, garanterer en Soliditet i Markedet, som tager Stødet af imod de værste Rystelser af den regelmæssige Forretningsgang. Altsammen til stigende Profit og øget Sikkerhed for Kapitalen.

Kapitalen holder paa Rovdriften.

Men alt dette er graa Teori for den Kapitalist, der staar overfor Arbejdere, som kræ-

ver højere Løn eller kortere Arbejdstid. De for ham selv gunstige Virkninger af en saadan Indrømmelse vilde for største Delen først indtræde, naar Opgangsbevægelsen havde bredt sig ud over hele Arbejderbefolkningen og der var forløbet en Aarrække, hvor Følgerne havde haft Tid til at gro; og imidlertid vilde han svække sig selv i Konkurrencen. Og ogsaa de gunstige Virkninger, som kunde ventes at indtræde hurtig, vil øve liden Tillokkelse for ham; de vil forekomme ham usandsynlige eller i hvert Fald usikre, og han har ikke Lyst til at gøre sig selv til Forsøgskanin for socialpolitiske Eksperimenter. Hvad han støtter sig til, naar han siger Nej og atter Nej til Arbejdernes Fordringer, saalænge han formaar, er den usvigelige Bevidsthed om, at højere Løn betyder større Driftsudgifter.

Og Kendsgerningerne har da ogsaa noksom vist, at hver 10 Øres Forhøjelse af Arbejdslønnen, hvert Kvarters Forkortelse af Arbejdstiden har maattet vindes ved Krig, har maattet aftvinges Kapitalen.

Arbejderklassens Helvede.

Der er saaledes i Kapitalen en Tendens til at sænke Arbejderklassen i den dybeste Elendighed. Og hvor den har frit Albuerum, uden Hindringer af Arbejderlovgivning fra oven og Arbejderorganisationer fra neden, dér kan man lære Virkningerne at kende i deres Renhed. Det klassiske Eksempel er det engelske Samfund, som det var i det 19. Aarhundredes første Halvdel, et Helvede for Arbejderklassen, hvor Børn og Kvinder og voksne Mænd blev pint i en umenneskelig lang Arbejdstid og

Lønnen kun rakte til Sulteføde, hvor de uhyggeligste Sygdomme hærgede Industribyernes Befolkning og Slægten forkrøbledes legemlig og aandelig, vantrivedes og demoraliseredes, medens det tykkeste Barbari bredte sig. England i Kapitalismens Gennembrudsperiode er den tydeligste Illustration til Kapitalismens Elendighedstendens; man ser her, hvor vidt den kan gaa og vil gaa, overalt hvor den kan virke i fuld Frihed.

Men selv hvor der er dæmmet stærkt op imod den, hvor Arbejderne har formaaet at hæve deres gennemsnitlige Kaar betydelig over Sultegrænsen, selv dér kender ikke blot enhver Proletar af egen bitter Erfaring, men ogsaa enhver Statistiker ud fra de mange paalidelige Kendsgerningers Masse, hvor megen Elendighed der alligevel hersker rundt i den arbejdende Befolkning, ikke som enkelte Undtagelsestilfælde, men som det regelmæssige, det naturlige Udslag af selve den kapitalistiske Udbytning. Det gælder ikke mindst et Land som Danmark, trods alt hvad Arbejderne her har tilkæmpet sig.

Arbejdsløshed. I Januar 1902 var 37,000 danske Industriarbejdere arbejdsløse; hvilken Sum af Savn og Lidelser dette Tal repræsenterer, er uberegneligt. Og Arbejdsløsheden rammer i Flæng; ingen Arbejder véd sig sikker for, hvilken Dag den vil træffe ham. I Smede- og Maskinarbejderfaget, som dog ikke hører til de stærkest udsatte, blev i Aaret fra 1. Juli 1899 til 30. Juni 1900 de 46 Procent, næsten Halvdelen af Arbejderne, Ofre for Arbejdsløsheden, og dens

gennemsnitlige Varighed var for hver af dem halvanden Maaned, men længst var den for de ældre Arbejdere, paa over 35 Aar, i Gennemsnit to Maaneder.

Børnedødelighed i Proletariatet og Bourgeoisiet.

Den mangelfulde Ernæring, de usunde Boliger, det opslidende Arbejde spejler sig i Dødelighedsforholdene, særlig iblandt Smaabørn. I Tiden omkring Aar 1880 var Forholdet imellem Børnedødeligheden i de forskellige Lag af Københavns Befolkning et saadant, at hver Gang der døde 100 Børn under 9 Aar i Bourgeoisiet, døde der i de samme Aldersklasser 141 i Arbejderbefolkningen.

Alkoholisme og Prostitution.

Og Udbytningen fører ikke blot sine Ofre til Sygelighed og en altfor tidlig Død, ofte ogsaa ned i den dybeste moralske Fordærvelse. Alkoholismen er i sin nuværende Skikkelse et rent socialt Onde, hvis Udbredelse og Dybde staar i nøje Sammenhæng med de økonomiske Forhold. Prostitutionen rekruteres næsten udelukkende fra de uslest stillede Lønarbejdersker, fra Tjenestepiger, Fabriksarbejdersker og Syersker. Overlægen ved Vestre Hospital skriver herom i sin officielle Beretning: „Under de bestaaende Samfundsforhold er ikke faa af disse Piger ligefrem henvist til Prostitution som Hjælp til at skaffe sig Føde i deres iøvrigt glædeløse Tilværelse."

Københavnske Syerskers Kaar.

Syerskerne er vel som Helhed taget den Gruppe af Industriarbejdere, hvis Kaar er de elendigste — skønt mange andre Grupper kun staar lidet over dem. Af københavnske Syersker maa i den døde Tid hver sjette, i den

travle Sæson hver anden arbejde over 12 Timer i Døgnet for at skaffe sig det tarveligste Udkomme, og der er fuldt bekræftede Eksempler paa en regelmæssig daglig Arbejdstid hele Aaret rundt af 16, ja endog 18 Timer — fra Kl. $3^1/_2$ Morgen til Kl. 10 Aften med kun en halv Times Middagspavse. Og om det Udbytte, disse Arbejdersker har af deres Slid, er det oplyst, at af hver 5 københavnske Syersker faar de 3 en daarligere Ernæring end kvindelige Straffefanger.

Landarbejderne. Paa Landet er Elendigheden under den kapitalistiske Udbytnings Pres nok saa stor som i Byerne. I 1897 regnede Statens Statistiske Bureau som den aarlige Gennemsnitsløn for en Daglejer paa egen Kost 534 Kr., med fast Arbejde hele Aaret rundt; det vil sige 17—18 Øre i Timen, medens Lønnen for kvindelige Arbejdere kan anslaas til omtrent 10 Øre i Timen. Landarbejderens Bolig er oftest af den mest oprørende Slethed, og hans Ernæring svarer til hans usle Indtægter. Det viser sig af en Undersøgelse, som Statistisk Bureau har foranstaltet, at hver voksen Mand i Landarbejderfamilierne gennemsnitlig kun nyder omtrent 39 Pund Kød og Flæsk om Aaret, medens det tilsvarende Forbrug i københavnske Arbejderfamilier, hvor det dog er saare langt fra, at Behovet fuldtud kan tilfredsstilles, er 119 Pund, tre Gange saa meget.

Husmændene. Blandt de besiddende Husmænd er Ernæringen adskillig bedre, og ogsaa Boligen tilfredsstiller vistnok gennemgaaende i højere Grad Sundhedens Fordringer. Men det skyl-

des kun det trælsomste Slid og den fuldstændigste Given Afkald paa al Luksus, paa alle Nydelser, paa alt, hvad der gør Livet en Smule farverigt at leve. Forbrugsstatistiken viser, at den besiddende Husmand overfor alt, hvad der gaar ud over Livets allerabsoluteste Fornødenheder, er fuldt saa nøjsom som den besiddelsesløse Landarbejder. Hans Udgifter til Kolonialvarer, Øl, Tobak, Spirituosa, Klæder, Fodtøj, Brændsel, Petroleum, Vask, Bohave, Forsikring, Foreninger, Adspredelser, Bøger og Aviser er tilsammenlagte ligesaa smaa som Landarbejderens.

Børnenes Helbredstilstand.

De økonomiske Kaar giver sig ogsaa her Udslag i Sygelighed og Mangel paa harmonisk legemlig Udvikling. I Aarene 1883—84 blev der foretaget en Række Undersøgelser over Børn i Landsbyskoler hele Landet over, og det viste sig ved dem, at Husmands- og Landarbejderbørnene i alle Landsdele var gennemsnitlig en Tomme lavere af Vækst end Gaardmandsbørnene i de samme Aldre, at de gennemgaaende vejede et Par Pund mindre, og at de led langt mere af Sygelighed, især af Kirtelsygdomme.

Selvmord.

Og ogsaa Selvmordsstatistikens dumpe Sprog taler tydelig om Virkningerne af de økonomiske Klasseforskelligheder paa Landet. Paa hver 1000 voksne Mænd blandt Proprietærer, Gaardmænd og Forpagtere faldt der i Løbet af de 10 Aar 1886—95 6 Selvmord, men iblandt Landarbejdere, Husmænd og Aftægtsfolk faldt der 10.

Alt dette er Eksempler valgt i Flæng; de

er tilstrækkelige til at vise, i hvilken Retning Kapitalismens Tendens overfor de arbejdende Klasser peger.

Elendighedstendensen.

Det er en Tendens, der kan modvirkes, men kun derved, at dens Ofre sætter sig til Modværge. Den er som en Springfjeder med voldsom Spænding; den kan holdes nede, men kun naar de arbejdende Klasser stemmer sig imod med yderste Kraft. Slippes Taget eller slappes Kraften, vil den med fuld Magt slaa ud igen.

Arbejdslønnens Stigning.

At Arbejderne, og ikke mindst de danske Arbejdere, endog i meget høj Grad har været i Stand til at modvirke den kapitalistiske Elendighedstendens, er ganske uomtvisteligt. Lønnen er bragt i Stigning paa næsten alle Punkter af Industrilivet, Arbejdstiden i Nedgang paa de allerfleste, og taaleligere Arbejdsforhold er blevet gennemført. Følgen har været højere legemlig Sundhed og aandelig Udvikling, et større Maal af Lykke og Velvære. Et samlet og let overskueligt Udtryk for hele denne Opgangsbevægelse finder man i den ene Kendsgerning, at de danske Industriarbejdere i Aaret 1899 havde 40 Millioner Kr. mere i Arbejdsløn, end de vilde have faaet, om Lønsatserne havde været de samme som i 1872. Den gennemsnitlige daglige Arbejdstid var i de 27 Aar sunket fra $11^3/_{10}$ til $10^1/_{10}$ Time; den gennemsnitlige Løn for hver Arbejdstime var steget fra $19^9/_{10}$ til $35^1/_2$ Øre. Ogsaa blandt de uorganiserede Landarbejdere har Opgangen bredt sig, som en naturlig Følge af de organiserede Industriarbejderes Kamp

for bedre Kaar. Den stigende Løn i Byerne har draget Folk til fra Landet, og Gaardmænd og Godsejere har været nødt til at købe Arbejdskraften for højere Pris. I Tiden fra 1872 til 1897 er Aarslønnen for Tjenestekarle gennemsnitlig vokset med 80 Procent, for Tjenestepiger med 100 Procent, for faste mandlige Daglejere med 30 Procent.

Dog maa man ikke lade sig blænde af de vundne Resultater.

Hvor meget sluger de stigende Priser?

Thi for det første er det et Spørgsmaal, om ikke en meget stor Del af denne Lønstigning er illusorisk, er slugt af de højere Priser paa Livets Fornødenheder. Da Kapitalen har det i sin Magt indenfor visse Grænser at diktere Priserne paa sine Produkter, er den i Stand til ad den Vej at tage sig betalt og mere end betalt for den forøgede Løn. Stiger t. Eks. Arbejdslønnen i et Fag med 10 Procent, vil Fagets Kapitalister, saavidt de formaar, forhøje Priserne med 10 Procent, hvad der, naar Omsætningen bevares uforandret, svarer til en betydelig Indtægtsforøgelse for dem, idet Arbejdslønnen jo kun udgør en Del af deres Driftsudgifter. Naar da Arbejderne skal forsyne sig med deres Fornødenheder, mødes de af en Prisforhøjelse, der maaske lægger fuldtud Beslag paa den forøgede Indtægt. De faar en ligesaa stor Merudgift paa den ene Konto, som de har haft Merindtægt paa den anden, og Resultatet er, at deres Livsvilkaar er uforandrede, uagtet Lønnen, udtrykt i Kroner og Ører, er bleven forøget.

Prisernes Stigning 1895-1901. Nu er der i Priserne paa den brede Befolknings vigtigste Livsfornødenheder en stadig Bølgebevægelse med Flod og Ebbe. Enkelte af dem er i regelmæssig Opgang, andre i regelmæssig Nedgang, men for de fleste er der en urolig Stigen og Falden. I hvert Fald indenfor visse Tidsrum kan hele Arbejderklassens Lønforøgelse, selv om den tilsyneladende har været stærk, forvandles til Regnepenge, der ingen Kurs har i det virkelige Liv. For Tiden fra 1895 til 1901 kan man, dels efter den officielle københavnske Huslejlighedsstatistik, dels efter Regnskaberne for Kommunehospitalet og St. Hans Hospital, beregne, hvilke Forandringer der er indtraadt i Priserne paa en lang Række af Arbejdernes Livsfornødenheder, Boligen, de vigtigste Næringsmidler og Klædningsstykker, Sengetøj, Brændsel, Belysning og Vadsk. Tilsammen omfatter Udgifterne paa disse Poster omtrent tre Fjerdedele af en københavnsk Arbejderfamilies gennemsnitlige Aarsudgift. Stiller man Prisændringerne i Forhold til den Plads, disse forskellige Varer indtager paa Regnskabet, da viser det sig, at der gennemsnitlig i de 6 Aar har været en Stigning af $12^1/_2$ Procent. Det vil sige, at en Arbejderfamilie, hvis Indtægt er stegen t. Eks. fra 800 til 900 Kroner eller fra 1200 til 1350 Kroner, trods denne Stigning vil være nøjagtig lige slet stillet.

Monopolpriser. Og det er udenfor al Tvivl, at Befolkningen netop i denne Henseende trues af en saare alvorlig Fare. Kapitalens Raadighed over Priserne tegner til at antage Karakteren af et

ubrydeligt Diktatur. Kapitalisternes Bestræbelser rettes mere og mere mod at sætte den fri Konkurrence ud af Spillet og etablere Monopol. Gennem en Sammenslutning af alle Producenter i samme Branche til en „Ring", en „Trust", et „Kartel", skal alt Underbud lukkes ude, saa at Priserne kan hæves helt op mod den Grænse, hvor Befolkningens absolute Købeevne glipper. Begyndt i Nordamerika for kun en Snes Aar siden breder denne Bevægelse sig blandt den gamle Verdens Kapitalister som Ild i tørt Græs. Og den truer med at antage endnu mere kæmpemæssige og for Befolkningen endnu farligere Former. Verdensmonopolet, hvorved en enkelt Kapitalistsammenslutning tilegner sig Alverdens Forsyning med en Vare, er paa flere Punkter godt paa Veje til at virkeliggøres. Petroleumsindustrien er det Felt, der er videst fremme i denne Retning; allerede i 1893 og 1894 blev der indledet Forhandlinger mellem den amerikanske og den russiske Petroleumsring, og Forbrugerne Alverden over har mærket Følgerne i Form af en stærk Prisstigning. Naar denne Bevægelse skrider videre frem, og Kapitalen ikke længere tøjles af nogen international Konkurrence, vil den ad denne Vej kunne drive sin Brandskatning næsten til det ubegrænsede.

Det hører Fremtiden til, om end en Fremtid, der næppe ligger langt ude. Sikkert er det, at allerede nu en Del af Lønstigningen er blevet beslaglagt af Kapitalen. Sikkert er det dog ogsaa paa den anden Side, at endnu

er en væsenlig Del af den forbleven hos Arbejderklassen, at der har fundet en absolut Stigning Sted i dens Kaar, at den er i Stand til at forsyne sig bedre og købe sig flere af Livets Nydelser end for 20—30 Aar siden.

Er Lønnen stegen ligesaa stærkt som Profiten?

Men overfor denne absolute Stigning i Løn og Livsvilkaar rejser sig et andet Spørgsmaal, Spørgsmaalet om, hvorvidt der til den absolute Fremgang ogsaa svarer en relativ, hvorvidt Arbejderklassen ogsaa har formaaet at holde Fodslag med den almindelige økonomiske Udvikling, hvori Samfundet som Helhed befinder sig. Thi det er ganske indlysende, at hvis Arbejdslønnen i en vis Periode er stegen med saa og saa mange Procent, men Kapitalprofiten samtidig med dobbelt saa mange Procent, vilde den absolute Opgang betyde en relativ Nedgang; Arbejderklassen vilde faa en formindsket Andel i de Værdier, den selv skabte; dens Kaar vilde, samfundsmæssig set, være gaaet tilbage; Udbytningens Thermometer vilde være løbet i Vejret.

Profitens Vækst.

Og alle Tegn tyder paa, at det er dette, der sker. Naar Massen af københavnske Indtægter paa under 20,000 Kr. i Tiden 1892—98 er vokset med 20 Procent, men Massen af Indtægter paa over 20,000 Kr. med 83 Procent, mere end 4 Gange saa stærkt, er det et Udtryk for, at Profiten er vokset langt raskere end Arbejdslønnen. Thi man kan med fuld Sikkerhed gaa ud fra, at Hovedmængden af de første Indtægter er erhvervet ved personligt Arbejde — de to Tredjedele af deres samlede Beløb falder paa Folk med under 2000 Kr. om

Aaret —, medens derimod de sidste saa godt som udelukkende er vundet ved direkte eller indirekte Udbytning af andres Arbejdskraft. Ogsaa paa anden Maade sporer man denne Arbejdslønnens relative Tilbagegang. I Løbet af de samme 6 Aar steg den gennemsnitlige Aarsindtægt blandt mandlige Industriarbejdere, Handelsmedhjælpere og Funktionærer i underordnede Stillinger med 20 Procent, medens Gennemsnitsindtægten blandt mandlige Hovedpersoner i Industri og Handel steg med 36 Procent, henved dobbelt saa stærkt. Og at adskillige af disse sidste kun erhverver en Del af deres Indtægter som Profit, men en anden Del som Løn, som Vederlag for eget Arbejde, forstærker kun Forskellen; saa meget mere maa Profiten være tiltaget. Og Tal fra andre Lande viser paa lignende Vis, hvorledes Arbejderen ikke kan vinde med i Kapløbet med Kapitalisten, hvorledes Kapitalen — trods Lønnens absolute Stigning — sluger en voksende Brøkdel af Arbejdets Udbytte.

Men denne stadig lurende Elendighedstendens overfor Arbejderne, det naturlige Udslag af Bourgeoisiets Klassekamp imod Proletariatet, er kun den ene Linje i den Udvikling, Kapitalismen sætter i Gang; den anden er Proletariatets Klassekamp mod Bourgeoisiet.

Arbejderklassens Modstand.

Tryk avler Modtryk. Det er en Lov, der gælder ligesaa vel for Samfundslivet som for Mekaniken. Den kapitalistiske Undertrykkelse fremkalder naturligt Modstand. Og som det er Kapitalisternes Klasseinteresser, der driver dem til at presse Arbejderklassen saa dybt

ned som muligt, saaledes er det Proletarernes Klasseinteresser, der samler og organiserer dem til Kamp mod den kapitalistiske Udbytning.

Klassekampen i sin ældste Skikkelse. Uvilkaarlig og ureflekteret fødes der fra først af hos de Udbyttede en dump Fortvivlelse og vild Forbitrelse over de Kaar, Kapitalismen bereder dem. Og tidlig, længe før de forstod, hvad det var for en ny Magt, som havde Hælen paa deres Nakke, gav deres Forbitrelse sig sine første Udslag, spredte og tilfældige og uden nogen Virkning. Da den kapitalistiske Storindustri ved det 19. Aarhundredes Begyndelse holdt sin Sejersgang igennem det engelske Samfund, vendte Arbejderne deres Had imod Maskinerne, de nye Udbytningsinstrumenter, hvori de saa Kilden til alle Ulykkerne; de forstod ikke, at Maskinerne kun var Redskaber i en stærkeres Haand, og at al Modstand imod dem var haabløs. Under hidsige Revolter blev Maskinerne slaaet i Stykker i Hundredtal, Fabrikerne brændt, og mere end én Fabrikant mistede Livet. Men Resultatet var kun, at Udbytningen skærpedes. Helt ned til den nyeste Tid kan man se ligesaa planløse og ligesaa frugtesløse Bevægelser, paa Steder hvor Kapitalismen er ung og dens Ofre uorganiserede og uskolede. Endnu kan det hænde, at naar Hungersnøden har naaet en vis Højde blandt de syditalienske Landarbejdere, samler de sig og plyndrer Ladegaardene — hvorefter Gendarmerne skyder nogle af dem ned, og Domstolene sender andre af dem i Tugthuset.

Men efterhaanden som Kapitalismen udvikler sig, udvikles der ogsaa hos Proletariatet en voksende Forstaaelse af Udbytningens Natur og en klarere Erkendelse af, ved hvilke Midler det er muligt planmæssig at modvirke dens værste Former. Klassekampen slaar ind paa nye, jævnere Veje, den faglige og den politiske.

Den faglige Bevægelse.

Igennem Fagforeningsbevægelsen udnytter Arbejderne Sammenholdets Styrke til at give Arbejdsforholdet en ny Karakter. Saalænge de staar uorganiserede, splittede, i stadig indbyrdes Konkurrence, er de svage overfor Kapitalisten, der er stærk ved sin Kapitalbesiddelse, kan handle med fuld, koncentreret Kraft og har en industriel Reservearmé til sin Raadighed under enhver Konflikt. Han kan egenmægtig diktere Arbejdsbetingelserne; Forholdet er et despotisk. Hvor Organisationen samler alle de enkeltes spredte Kræfter til én, forvandles Forholdet til et konstitutionelt; Arbejderne faar Medbestemmelsesret. Arbejdsbetingelserne kommer til at fremgaa af en Forhandling mellem to jævnstærke Parter eller, hvor Forhandlingen brister, af en Styrkeprøve imellem dem. Resultatet er en Række Fremskridt, som — saa ubetydelige de ofte kan være, naar de ses enkeltvis, — i deres Helhed betyder en anselig Højnelse af Arbejderklassens Livsniveau. De er vundet gennem haarde Kampe og tunge Ofre, og dog er Ofrene kun smaa i Forhold til Udbyttet; i Danmark tabes der ved Strejker i Gennemsnit mindre end én Arbejdsdag om Aaret for hver

Arbejder, en Draabe i Havet mod de Ødelæggelser, Arbejdsløsheden forvolder.

Den politiske Bevægelse. Igennem den politiske Bevægelse organiserer Arbejderne sig som et Klasseparti. Ligesom hvert af de øvrige Partier i de store Træk repræsenterer sit Lag af Befolkningen — Industrikapitalister, Godsejere, Gaardmænd — ledes af dets Interesser, varetager dets Tarv, saaledes træder et nyt Parti ind som Repræsentant for Arbejderklassen — Ordet taget i dets videste Forstand, omfattende ikke blot de egentlige Lønarbejdere, men ogsaa den store Masse af de øvrige Smaakaarsfolk, der tjener deres Brød ved eget Arbejde og har Kapitalens Udbytning over sig. Efterhaanden som Arbejderpartiet tilkæmper sig Repræsentation i Rigsdagene, stræber det med større eller mindre Held at sætte Reformer igennem til Gavn for de udbyttede Klasser. Det søger at udnytte den indre Modsætning indenfor de øvrige Partier til at samle Stemmer om de Forslag, der under den ene eller den anden Form kan afbøde Kapitalens Overgreb; det søger gennem Agitationen for sine Krav at rejse en Folkestemning, stærk nok til at tvinge Modstanderne til Indrømmelser. Den danske Sociallovgivning, der har taget sit Udgangspunkt i Fabrikloven af 1873, er et tydeligt Resultat af det socialdemokratiske Arbejderpartis politiske Optræden.

Udbytningen bestaar. Igennem disse Bevægelser i deres Sammenspil lykkes det Arbejderne i nogen Grad at dæmpe Udbytningens Brutalitet og skabe sig selv taalelige Kaar. Men saa betydningsfuldt

alt dette end er, formaar det dog ikke i Længden at tilfredsstille det Proletariat, der er sig sin egen sociale Stilling bevidst. Udbytningen kan gøres mindre følelig, men den staar i fuldt Flor alligevel, og dens Styrkegrad er snarere i Tilvækst end i Synken. Lønarbejderen ser sig hver Dag berøvet en Del af sit Arbejdsudbytte til Fordel for Kapitalen; Husmanden maa hvert Aar svare en Del af sit Arbejdsudbytte til Kapitalen. Modsætningen mellem Kapitalens og Samfundets Interesser træder grellere og grellere for Dagen, alt som Udviklingen skrider frem. Til de materielle Klasseinteresser kæder sig ogsaa den moralske Indignation over Udbytningens Uretfærdighed; mellem Udbytning og Udplyndring er der kun en haarfin Skillelinje. Den Utryghed, der hersker i alle Forhold, det hensigtsløse Spild af Værdier og Arbejdskraft, som den kapitalistiske Produktionsmaade foraarsager, den stadige Aarvaagenhed, Arbejderne maa opbyde, for at ikke alle Elendighedens Sluser skal aabnes over deres Hoveder, hele Tilstanden minder om den væbnede Fred, som tynger Evropas Stater.

Den socialistiske Tanke opstaar uvilkaarlig.

Og Tanken maa da trænge sig paa om at rydde selve Ondets Rod ud og naa til den virkelige Fred. Der dukker en Forestilling op om et nyt Samfund og sætter en Bevægelse ind for at naa frem til det, et Samfund, hvor der i Stedet for den private Ejendomsret til Arbejdsmidlerne er stillet Samfundets Ejendomsret, hvor der i Stedet for den kapitalistiske Produktion af Profit er stillet den

socialistiske Produktion af Brugsgenstande til Samfundets Forsyning, saaledes at den arbejdende Befolkning kommer til at nyde Udbyttet af sit Arbejde ubeskaaret. Arbejderbevægelsen bliver socialistisk; det er ikke noget nyt Led, der trænger ind ved Siden af den faglige og den politiske Aktion, men en særlig Farve, der kommer over hele Proletariatets Klassekamp, et stort fælles Maal, der rejses for alle dets mange enkelte Bestræbelser.

Socialismen som Utopi.

Socialismen begyndte, som Arbejderbevægelsen overhovedet, famlende og uklart. Dens første Skikkelse var Utopien, den vilkaarlige Konstruktion af en Fremtidsstat. Det var enkelte filantropiske Mænd af Bourgeoisiet, der udkastede Planen til et saadant Samfund og ofte med stor Fantasi udpenslede den til de mindste Enkeltheder. De tænkte sig Planen realiseret, enten ved at en Millionær eller Fyrste begejstredes for den og ofrede sin Formue og Indflydelse paa at gøre den til Virkelighed, eller ved at Arbejderne gennem Sammenslutning i Produktionsforeninger og Forbrugsforeninger tilegnede sig selv hele Profiten og saaledes med ét Slag satte den kapitalistiske Udbytning ud af Spillet. At Arbejderklassen skulde kunne erobre den politiske Magt for derefter at omdanne Samfundet i socialistisk Retning, var en Tanke, der laa Utopisterne fjærnt; thi Proletariatet var endnu i sin dybeste Fornedrelse, svækket og sløvet, og Klassekampen kun i sin Vorden.

Det kunde kun ende med Skuffelser. Fyrsterne og Millionærerne interesserede sig ikke

for Sagen, i hvert Fald ikke paa den Maade Utopisterne havde tænkt. De kooperative Foretagender, som Arbejderne hist og her fik oprettet, blev enten knust i Konkurrencen, eller de forvandlede sig til rent kapitalistiske Aktieselskaber, der hævede en lille Brøkdel af Arbejderklassen op til smaaborgerlige Kaar og kapitalistiske Interesser, men var uden mindste Betydning for Proletariatet som Helhed. Og alt imens de økonomiske og tekniske Forhold stadig udviklede sig til nye Former, opløste alle de utopistiske Drømmerier sig i intet, som skønne Fatamorganabilleder.

Fra Utopi til Videnskab.

Men imidlertid var Kritiken af de kapitalistiske Samfundsforhold vakt og Banen brudt for en ny Socialisme, der ikke som den gamle hvilede paa digterisk Fantasi, men paa videnskabelig Erkendelse. Som den astrologiske Overtro i sin Tid udviklede sig til den astronomiske Videnskab, som Guldmageriet udviklede sig til Kemien, saaledes udvikledes nu Socialismen fra Utopi til Videnskab. Der er to Aarstal, der danner Mærkepunkter i denne Udvikling. Det er 1848, da Karl Marx og Friedrich Engels udgav „det kommunistiske Manifest", hvor for første Gang Grundtankerne i den videnskabelige Socialisme var tegnet i skarpe, knappe Træk, og 1867, da første Bind af Marx's „Kapitalen" udkom, et Kæmpeværk af Geni og Lærdom, i hvilket han underkastede hele den kapitalistiske Produktionsmaade en ætsende Kritik, afslørede Udbytningsprocessens Hemmeligheder og saaledes gav den socialistiske Samfundsopfattelse fast Grund under

Fødderne. Siden er to Ting sket; dels er den marxistiske Socialisme bleven uddybet og udviklet gennem en Mangfoldighed af nye Studier over de sociale Forhold, og Theorierne er i alt væsenligt blevet bekræftede og fæstnede; og dels har den bredt sig ud til Arbejderne i alle Lande og er allevegne bleven den røde Traad igennem den socialistiske Arbejderbevægelse.

Hvorledes Videnskaben erkender.

Socialismens Methode er skiftet. Alle Forsøg paa at opfinde et Fremtidssamfund er forladt; i Stedet er traadt Bestræbelserne for at opdage, at erkende Hovedlinjerne i det nuværende Samfund og se, i hvilken Retning de peger, hvilken Fremtid de varsler om. I Stedet for at opstille Socialismen som et „Projekt" til Virkeliggørelse, søger man at „projicere", at forlænge de kendte Udviklingslinjer. Man slutter fra det kendte til det ukendte, og dette er Methoden for al Videnskab. Ligesom Geologien fra Nutidens Rullesten og Ler og Jordbundsforhold med fuld videnskabelig Sikkerhed slutter, at der har været en fjærn Fortid, da hele Nord- og Mellemevropa var bedækket med uhyre Ismasser, ligesom Astronomien ud fra en Planets Afvigelser fra den regelmæssige Bane naar til Vished om, at der paa det og det Punkt i Himmelrummet maa findes en hidtil ukendt Klode, skønt man maaske ikke gennem den stærkeste Kikkert er i Stand til at paavise den, saaledes erkender Socialismen, at den hele nuværende Samfundsudvikling med jærnhaard Nødvendighed bærer frem imod en ny Samfundsform med de og de bestemte Hovedkendemærker. Der er her selvfølgelig

ikke den samme Sikkerhed tilstede som den, hvormed man slutter i Mathematiken, hvor alle Resultater er ligesaa absolut uomtvistelige som at to og to er fire; men der er en Sikkerhed af ganske samme Art som den, hvortil man kan naa i enhver anden Videnskab, der beskæftiger sig med Naturen eller Samfundet.

Den historiske Udvikling.

Socialismen fører Udviklingslæren over paa det historiske Omraade. Den forstaar Kapitalismen som et Led i Samfundsudviklingen, en særlig Fase, ligesom Middelalderens Fevdalisme var én Fase, Oldtidens Slavehusholdning en anden. Enhver af disse Faser har hvilet paa sit særlige Retsgrundlag, Slaveriet paa Ejendomsretten over Mennesker, Fevdalismen paa Højhedsretten til Jord og Grund, Kapitalismen paa Ejendomsretten over Produktionsmidlerne. De har udviklet sig gradvis efter hinanden, med mange Overgangsformer, efterhaanden som de historiske Betingelser har forskudt sig. Enhver af dem har haft sin Mission, har betegnet et Fremskridt ud over de forudgaaende Tilstande, har været i Stand til at skabe sin ejendommelige Kultur, den antike, den middelalderlige, den moderne. Men efterhaanden er Tiden vokset fra dem; de er kommet paa tværs af Samfundets Interesser. Og Samfundet har, som den Organisme det er, skiftet Ham, indrettet sig nye Former, nøje tilpassede efter dets nye Behov. Paa den Maade er Kapitalismen traadt ind som Afløser for ældre, udlevede Samfundstilstande; paa den Maade vil den ogsaa selv finde sin naturlige Arvtager.

Kapitalismens historiske Mission. Dens historiske Betydning, det Fremskridt, den betegnede ved sit Gennembrud, er let at se. Det var en helt ny Verden, der aabnede sig, med Muligheder for et langt større Velvære for Befolkningen. Ved de hensigtsmæssige Maskiner, den moderne Teknik, den gennemførte Arbejdsdeling, der anvendtes og kun kunde anvendes i de store kapitalistiske Fabriker, blev Arbejdets Produktivitet forøget til det mangedobbelte. Det samme Antal Arbejdere kunde i den samme Tid og med den samme Udfoldelse af Arbejdskraft fremstille 10, 100, undertiden 1000 Gange saa mange Produkter som før. Varerne kunde strømme ud over Markedet i voksende Masser og sælges til Priser, man ikke før havde drømt om. Og i den fri Konkurrence hævdede Kapitalismens Forkæmpere, at der laa en sikker Garanti mod alle skadelige Følger af det nye System. Blot Kapitalen fik fuld Handlefrihed paa alle Punkter, vilde Konkurrencen holde de enkelte Producenter i Skak, tvinge Produktionens Teknik op til det højeste Trin og Priserne ned til det lavest mulige. Samfundet vilde igennem sit Forbrug høste alle Fremskridtets Fordele.

Skuffelserne. Men det viste sig snart, at alle de stolte Haab, man kunde nære til den unge kapitalistiske Produktionsmaade, faldt til Jorden med knækkede Vinger. Dens første Følge var en social Elendighed, hvis Lige man ikke før havde set. Og skønt Proletariatet siden har tilkæmpet sig nogen Andel i Opgangen, viser det sig dog bestandig tydeligere, alt som Kapitalismen ældes, hvorledes de rige Mulig-

heder, den aabnede, for den allerstørste Del bliver liggende hen som uindfriede Løfter, det er forbeholdt et senere Samfund at gøre til Virkelighed. Det er Profithensynet, der kommer i stadig skarpere Konflikt med Samfundshensynet. Paa alle Omraader ses det, hvordan Kapitalismens Evne til at magte de Opgaver, Samfundet stiller, er ifærd med at ebbe ud.

Spildet af Arbejdskraft.

Det ses i det uhyre Kraftspild, der er en uundgaaelig Følge af den kapitalistiske Produktionsmaades Mangel paa samfundsmæssig Organisation. Naar der i en Erhversgren gennemføres en ny Teknik, som forøger Arbejdets Produktivitet, er det i og for sig i Flugt med Samfundets Interesser. Thi det vil sige, at Befolkningen ad den Vej med kortere daglig Arbejdstid kunde tilfredsstille sit Behov, eller at den med uforandret Arbejdstid kunde forøge sin Forsyning. Men Kapitalen lægger Beslag paa hele Fordelen. Paa de Arbejdspladser, hvor det tekniske Fremskridt har fundet Sted, bliver ganske vist Arbejdskraften Genstand for en rationellere Udnyttelse, men samtidig bliver en Del af Arbejdsstyrken overflødiggjort og fortrængt. Hvor Sættemaskinen indføres, gør den en stor Del af Typograferne overflødige; hvor Selvbinderen og Damptærskemaskinen tages i Brug, mister mangfoldige Landarbejdere deres Høst- og Vintersysselsættelse. Arbejdsløsheden vokser; de udstødte Arbejdere maa enten se deres Arbejdskraft ligge ganske brak, eller de maa søge Anvendelse for den paa Felter, hvor kun en Brøkdel af den

kommer til Udfoldelse, slaa sig ned som Smaahaandværkere med sparsomt Arbejde og sparsom Fortjeneste, aabne en Butik, hvor der i Forvejen er Handlende nok. Resultatet er, at Samfundet som Helhed har liden eller ingen Fordel deraf; hvad der vindes paa det ene Punkt, tabes paa det andet. Og med de stadige tekniske Fremskridt betyder det, at en bestandig voksende Del af den Arbejdskraft, der staar til Samfundets Raadighed, i Virkeligheden kastes hensigtsløst ud af Vinduet, til Nytte for ingen. De mest nøgterne Beregninger godtgør, at man uden yderligere tekniske Fremskridt, uden nye Opfindelser eller Opdagelser, blot ved en fornuftig Organisation af Produktions- og Omsætningslivet, saaledes at hele Samfundets Arbejdskraft blev taget i Brug paa den mest hensigtsmæssige Maade, at man ved en saadan Ordning vilde være i Stand til at forøge Arbejdets Produktivitet til i det allermindste det dobbelte, saa der i det store Gennemsnit kunde produceres den samme Mængde Værdier i højst 6 Timer, som nu kræver 12 Timers Arbejde. Men denne Arbejdets Organisation kan ikke gennemføres, saalænge Kapitalens døde Haand hviler over Arbejdet.

Arbejdsløsheden. Det ses i et Forhold af den mest brændende aktuelle Interesse, Arbejdsløsheden. Det er et Onde, der hist og her kan hjælpes paa, gennem Oprettelsen af Forsikringskasser og Iværksættelsen af større offentlige Arbejder i de Tider, da Arbejdsløsheden er haardest. Men det er og bliver Flikværk. Selve Ondet kan ikke udryddes under de bestaaende Sam-

fundsforhold, thi de Kriser, de Brud paa den regelmæssige Forretningsgang, som slynger Arbejderne ud af Erhverv, er kun naturlige Udslag af den kapitalistiske Produktion af Profit. Naar Udbytningen bestandig presser Arbejdets Vederlag ned under Værdien af Arbejdets Udbytte, maa Følgen nødvendig blive, at Befolkningens Købeevne stadig er for lav til at optage Massen af de Værdier, der kastes ud paa Markedet. Aar ud Aar ind bliver der produceret mere, end der kan konsumeres; Trangen til at købe er vel tilstede, men Evnen til at betale mangler. Der er, fra Kapitalens Side set, en kronisk Overproduktion, fra Samfundets Side set, en kronisk Underkonsumtion. Det er en Djævlering, man ikke kan komme ud over, saalænge Arbejdet gaar ud paa at producere Profit, bestemt til ny Opsamling af Profit paa Kapitalisternes Hænder. Fra Tid til anden stiger Misforholdet til Springflod; Afsætningen stopper op; Fabrikerne maa lukke eller indskrænke deres Produktion, og Arbejderne afskediges i stort Tal eller gør kun Halvdagsarbejde. Og da ser man Kapitalismens Galmandslogik paa sit Højdepunkt. Den store Masse af Befolkningen maa sulte og indskrænke sig og nægte sig alle Livets Goder — ikke fordi der er Mangel, men netop fordi der er Overflod paa alle Livets Goder. Kriserne med alle deres onde Følger satte ind, da den kapitalistiske Produktionsmaade brød igennem; fra Aaret 1815 har de gentaget sig med omtrent 10 Aars Mellemrum det meste af Aarhundredet ud. Ogsaa nu staar Evropa midt

i en saadan Tilstand. Men der er en ejendommelig Forskel mellem før og nu. Tidligere rasede Kriserne voldsomt, men gik forholdsvis snart over; det var kun i nogle faa Lande, at den nye Produktionsmaade var trængt helt igennem, og der var store nye Markeder, hvor man hurtig kunde finde Afsætning for Overproduktionen. Nu derimod, da den kapitalistiske Produktion spænder over Alverden, og kun de vanskeligst tilgængelige Markeder ikke i Forvejen er optagne, har man i Stedet for de akute Kriser langvarige og trøstesløse Depressionsperioder. Den endelige Udvej er kun en socialistisk Ordning af Arbejdsforholdet; „Retten til Arbejde" er uforenelig med Kapitalens Ret til at lede Arbejdet i egen Interesse.

Monopoliseringen.

Og Kapitalismens samfundsfjendske Natur ses, i endnu grellere Skikkelse, i den økonomiske Bevægelse, der det sidste Tiaar igennem har behersket den kapitalistiske Verden, Dannelsen af Ringe, Forsøget paa at skabe Monopoler. Kapitalismen, der begyndte med Forjættelsen om at ville producere saa meget som muligt og sælge saa billig som muligt, ender i Bestræbelsen for at producere saa lidt som muligt og sælge saa dyrt som muligt. Thi Markedets Underforsyning er Formaalet med Kapitalistsammenslutningen, en Underforsyning ned til den Grænse, hvor Priserne naar en saadan Højde, at Kapitalen kan høste den størst mulige Masse Profit. Jo mere uundværlig en Vare er for den store Befolkning, des længere kan i al Almindelighed Ka-

pitalen gaa frem ad den Vej. Stiger Prisen paa en Luksusartikel, paa en Genstand, man uden større Afsavn kan undvære, vil en Del af de tidligere Købere falde fra, og Producenterne kan maaske, trods Produktionsnedgangen, komme til at sidde med usolgte Varer og maa da atter lade Prisen synke for at faa dem afsat. Men er det en Nødvendighedsartikel, en Genstand, hele Befolkningen er nødt til at forsyne sig med for at opretholde sin Eksistens, da kommer man til at købe trods den forhøjede Pris. En Prisstigning paa fint Kalveskindsfodtøj vil skræmme en Del Folk bort, der før havde Raad til at købe, og Afsætningen vil gaa stærkt ned, men forhøjede Priser paa grovere og billigere Fodtøj vil Befolkningen være tvungen til at underkaste sig. Er det Genstande som Korn eller Kød, Petroleum eller Kul, vil selv en ubetydelig Nedgang i Produktionen drive Priserne frygtelig i Vejret og Kapitalen høste en uhyre Ekstrafortjeneste. Det er derfor selve Samfundet, den store arbejdende Befolkning, hvis Livsinteresser trues. Og Bestræbelsen for Markedets Underforsyning er fremme overalt, ogsaa paa Omraader, hvor endnu ingen egentlig Trust er bleven dannet. Statens Bistand paakaldes, naar Kapitalisterne ser deres Fordel derved. I Brasilien har man i dette Foraar drøftet et Forslag om ved Regeringens Mellemkomst at lade en Del af Kaffehøsten i et af Kaffedistrikterne opbrænde for at holde Verdensprisen paa brasiliansk Kaffe oppe.

Kapitalens Interesser imod Samfundets Interesser.

Og saaledes træder det paa alle Omraader bestandig klarere for Dagen, hvorledes Kapitalens Interesser og Samfundets Interesser staar overfor hverandre som Fjender, imellem hvilke ingen Udsoning er mulig. Hele den sociale Elendighed, hele det skrigende Misforhold mellem den Virkelighed, hvori Samfundet er dømt til at leve, og de Muligheder, det har Udsigt til, kan følges tilbage til sit Udspring i selve Kapitalismen, i det System, der lader Enkeltmænd ustandselig tilegne sig Udbyttet af det hele Samfunds Arbejde.

Produktionen social, Tilegnelsen individuel.

Sammentrængt i en kort Formel kan det siges, at Kapitalismens historiske Gerning har været den at gøre Produktionen social, men dens Dødspire er, at den stadig lader Tilegnelsen være individuel.

Under de ældre Arbejdsforhold var i Almindelighed saavel Produktionen som Tilegnelsen individuel. Hver enkelt Vare var Resultatet af kun nogle faa Menneskers Arbejde. Haandværksmesteren arbejdede i sit eget Værksted, med sine egne Arbejdsmidler, enten alene, eller i Forening med et Par Medhjælpere, yngre Mennesker, der under hans Vejledning lærte Faget. Fra Raastoffet i dets første Skikkelse til den færdige Genstand paa Forbrugerens Haand gik Vejen kun igennem et Par Mellemled; Garveren købte de raa Huder hos Bonden og solgte dem i garvet Tilstand til Skomageren, der afsatte dem i Form af færdigt Fodtøj umiddelbart til Forbrugeren. For hele den industrielle Produktion galdt den Regel, at enhver af disse Mellemmænd kunde

tage fuldt Vederlag for det Arbejde, han udførte. Hele Forskellen mellem Skindets Værdi og Skoenes Værdi tilfaldt Skomageren som hans Arbejdsfortjeneste, hans Arbejdsløn; selvfølgelig kunde han forregne sig, naar han gjorde sit Overslag, men han kunde ikke til Stadighed udsuges af andre, thi der var ingen fremmed Magt, som skød sig ind i hans Arbejde. Smaa som Haandværkerens Indkomster gerne var, var de dog det rigtige Udtryk for Værdien af det Arbejde, han med hele Tidens lavt udviklede Teknik formaaede at præstere.

Social Produktion.

Kapitalismen har gjort Produktionen social. En Uendelighed af Mennesker virker bestandig sammen om at frembringe hver enkelt Genstand og føre den til Forbrugeren. Den Tændstik, der kun koster en lille Brøkdel af en Øre, er bleven til ved Samarbejde mellem Skovarbejdere, Bjærgværksarbejdere, Fabriksarbejdere, Fyrbødere, Matroser, Jærnbanefunktionærer og andre Arbejdere i Tusindtal; og deres Arbejde har atter været betinget af de Maskinarbejdere, der har bygget Maskinerne, de Bygningsarbejdere, der har opført Fabrikslokalerne, de Ingeniører, der har anlagt Jærnvejene og saaledes videre ud i det uendelige. Hele Samfundet er blevet som en Maskine med Millioner af Hjul, der griber planmæssig ind i hverandre, alle med det fælles Maal at give Raastofferne den hensigtsmæssigste Skikkelse og bringe dem til de Steder, hvor der er Brug for dem.

Individuel Tilegnelse. Produktionen er bleven social, men Tilegnelsen er stadig individuel. Hele Udbyttet af det samfundsmæssige Arbejde gaar stadig til enkelte Individer, til den lille Klasse af Kapitalister, som ejer Produktionsmidlerne og derfor raader over Produktionen. Hvad der herfra flyder tilbage til det arbejdende Samfund, er det mindst mulige, netop til Livets Ophold for Arbejderklassen. Det er Vedligeholdelsesomkostningerne, Kapitalen udreder til sine Maskiner af Kød og Blod, som den betaler Smørelse og Reparationer til sine Maskiner af Staal og Jærn.

Det næste Skridt. Men heri ligger Kapitalismens egen indre Selvmodsigelse. Den individuelle Tilegnelse af Arbejdets Udbytte er den Kilde, hvorfra den sociale Elendighed og den sociale Urimelighed flyder, og her er Udspringet til den stadig voksende Modstand, som Befolkningen rejser imod de kapitalistiske Samfundsforhold. Det næste Skridt i Udviklingen maa naturlig være at gøre ogsaa Tilegnelsen social. Samfundet, der som en uopløselig Helhed udfører Produktionen, tvinges af Selvopholdelsesdriften til at lægge Beslag paa de Arbejdsmidler, det selv har skabt, ekspropriere de Individer, der Aar efter Aar har eksproprieret den hele øvrige Befolkning, tage Produktionens Ledelse over i sit eget Styre, for saa at lade Arbejdsudbyttet i dets fulde Omfang flyde ud til sig selv, ud til Massen af de arbejdende Individer. I Stedet for Produktionen af Profit til Kapitalen som alt Arbejdes ledende Maal maa træde Produktionen af de Genstande, der til-

fredsstiller Samfundets Behov. Kapitalismens logiske Konsekvens bliver Socialismen.

Hvorfor Socialismens Videnskabelighed bestrides.

Saavidt kan man med fast videnskabelig Grund under Fødderne slutte om Maalet for den Samfundsudvikling, vi staar midt i. At dette Resultat fra anden Side bestrides med den største Fanatisme, er let forklarligt. Thi det varer altid længe, inden en ny videnskabelig Erkendelse sprænger den Mur af Fordomme, der staar imod den. Det tog Aarhundreder, inden Læren om, at Jorden bevæger sig omkring Solen, brød igennem de Fordomme, der forkætrede den som Gudsbespottelse; nu tvivler intet Menneske derom. Men her er det Fordomme af en ganske anden Styrke, det gælder, selve de herskende Klassers Livsinteresser. Kapitalen er ikke mindre interesseret i at slaa den theoretiske Socialisme ned end i at kvæle den praktiske Arbejderbevægelse; thi det er den første, der er Sjælen i den sidste og gør den farlig. Og da den økonomiske Videnskab som de fleste andre Led i det aandelige Liv enten staar direkte i Kapitalens Tjeneste eller indirekte under dens Indflydelse, da den af de herskende Klasser kun opfattes som Redskab til at værne om deres Interesser, saa har den det som sin Opgave med alle Vaaben at rydde den samfundsfarlige Lære ud af Verden. Derfor de kapitalistiske Økonomers stadige Bestræbelser for dels at tie Socialismen ihjel, dels at lyve den ihjel, dels endelig at smile den ihjel i Haansmil, hvis Overlegenhed gerne staar i omvendt Forhold til deres Kundskab om de Theorier, de

smiler ad. Men skønt „Socialismens Umulighed" er Resultatet af alle den officielle Nationaløkonomis Bevisførelser, og skønt det nuværende Samfund stadig fastslaas som det, der i sine Hovedtræk vil blive staaende til evig Tid, saa vinder dog den Erkendelse stedse videre Udbredelse og stedse fastere Fodfæste, at Socialismen ikke blot er mulig, men ogsaa nødvendig, den uundgaaelige Følge af selve den kapitalistiske Samfundsudvikling.

Fremtidssamfundets Enkeltheder kan ikke forudsiges.

Men medens Grundprincipet for det socialistiske Samfund med fuld Sikkerhed kan aflæses af Nutidsforholdene, staar alle Enkeltheder i dets Bygning helt i det uklare. Den videnskabelige Socialisme forsøger ikke at udfinde dem; det vilde være en ørkesløs Gerning. De vil gro organisk frem af de foreliggende Betingelser og navnlig af den Teknik, man raader over, det Herredømme, man er i Stand til at øve over Naturens Kræfter. Men Tekniken er i en rivende Udvikling, og ingen kan forudse, paa hvilket Trin den staar, naar Proletariatet omdanner Samfundet i sin Interesse. Hvad der var en fantastisk Drøm ifjor, er Virkelighed iaar og ad Aare en tilvant Ting, der forlængst er indrangeret blandt Samfundets faste og uundværlige Inventar. Telefonen, Cyklen, den elektriske Sporvej, den elektriske Belysning, Avtomaterne, Avtomobilerne har vendt ganske op og ned paa de Forestillinger, man for en Aarrække siden kunde gøre sig om Bylivets Former under et kommende Samfund; den traadløse Telegraf er ifærd med at skabe et helt nyt Led i det internationale Sam-

kvem; og ingen Fantasi kan ane Rækkevidden af den Udnyttelse af Elektriciteten som Drivkraft, der endnu er i sin første Vorden.

Hvordan det socialistiske Samfund vil udforme sig, bliver da kun „Fremtidsmusik"; man kan naa til Gisninger, der har større eller mindre Sandsynlighed for sig, men ikke til nogen Vished. Virkeligheden vil sandsynligvis paa de fleste Punkter komme til at tage sig helt anderledes ud, end det nu er muligt at tænke sig. Dog er der en Række Spørgsmaal, som det har sin Interesse at fremdrage, om Forhold, hvor man allerede nu kan skelne enkelte Træk af den Verden, som kommer. Og for dem alle gælder det, at jo skarpere Forstaaelsen er af Nutidssamfundet og dets Udvikling, des større er Sandsynligheden for, at man skønner i den rigtige Retning.

Samfundets Former.

Der er Spørgsmaalet om Rammerne for det socialistiske Samfund. Naar man taler om en socialistisk „Stat", er Udtrykket misvisende. Thi det er ganske indlysende, at om nogen Stat i Lighed med den nuværende, af Kapitalismen beherskede, om nogen saadan Institution vil der umulig kunne blive Tale, hvor det er Proletariatet, der skriver Samfundets Love og naturlig anlægger den bredeste demokratiske Basis for alle offentlige Forhold. Men heller ikke Ordet „Stat" i Betydning af et nationalt Samfund er udtømmende. Ved Siden af den enkelte samlede Nation som et Hele, der i Fællesskab producerer for sine Medlemmer, kan der tænkes Organisationer baade af snævrere og videre Omfang, til Varetagelse af

visse Sider af Befolkningens Forsyning. En hel Række Virksomheder synes bedst at kunne varetages igennem mindre, lokale Samfund som Nutidens Kommuner; det gælder saadanne som Sporvejsdrift, Gadebelysning, Forsyning med Mælk og lignende letfordærvelige Varer; andre kan kun bringes i Stand ved international Sammenslutning; det gælder navnlig Udvekslingen af Produkter, som af naturlige Grunde kun kan fremstilles i visse Egne af Jordkloden, Mineralier, Petroleum, Sydfrugter, Kryderier, Pelsværk, forskellige Træsorter og saaledes videre. Og tillige vil sagtens Fagforeningerne blive staaende ind i det nye Samfund, som Organisationer ikke længere til Kamp, men til Produktion, til Lettelse og Regulering af det hele samfundsmæssige Arbejde. Paa samme Maade er allerede det nuværende Samfund en broget Blanding af Organisationer af allehaande Omfang, ligefra Sognekommunen med nogle faa Hundrede Indbyggere, til Verdenspostforeningen, der omspænder hele den civiliserede Verden. En stadig Forskydning imellem de forskellige smaa og større, faglige og lokale Organisationer vil være det rimelige indenfor et socialistisk Samfund, efterhaanden som Udviklingen gør det hensigtsmæssigt at lægge Tyngdepunktet det ene eller det andet Sted. Sandsynligst er det vel, at Staten, det nationale Samfund, fra først af vil blive den fremherskende Organisationsform, ikke blot fordi den er rummelig nok til at gennemføre en vidtgaaende Centralisation og derfor en rationel Produk-

tionsmaade paa de fleste Arbejdsfelter, men ogsaa og navnlig fordi det sikkert vil blive igennem Statsmagtens Erobring, at Socialismens Gennembrud rundtom i Landene kommer til at finde Sted.

Der er Spørgsmaalet om Formerne for Udbyttets Fordeling. Heller ikke her vil der være Tale om nogen skabelonmæssig Ensartethed over det hele; der staar tværtimod en Mangfoldighed af Muligheder aaben, og de vil sikkert blive udnyttede i broget Mosaik, efter som det paa hvert enkelt Punkt viser sig hensigtsmæssigt. De falder i to Hovedgrupper, som man kunde kalde den socialistiske og den kommunistiske. Den første, som ligger Nutidens Lønforhold nærmest, er den direkte Udbetaling af Arbejdsvederlag til de enkelte Arbejdere, et vist Beløb for hver Arbejdsdag eller for hver Arbejdspræstation, med Udsigt til en gradvis Stigning i Forhold til Dygtighed og Energi; det store organisatoriske Talent kan tænkes belønnet ved et højere Arbejdsvederlag end det normale, Opfinderen ved en livsvarig Pension som Honorar for de Fordele, han har skænket Samfundet — mens han under de nuværende Forhold, naar han ikke selv tilfældig er Kapitalist, i Almindelighed bliver skambudt af den udbyttende Kapital, der tilegner sig hele Fordelen. Men alle Enkeltheder i denne Fordelingsmaade er kun Fremtidsmuligheder, som ingen kan forudse. Den anden, den „kommunistiske" Form for Arbejdsudbyttets Overføring til Samfundets Medlemmer, er allerede indenfor det kapita- **Udbyttets Fordeling.**

listiske Samfunds Rammer i stærk Fremvækst som Følge af Socialdemokratiets Agitation. Den bestaar i den fælles, vederlagsfri Adgang for alle Samfundsmedlemmer til en Række sociale Goder, og den kan ventes at ville udvikle sig paa mangfoldige Omraader, fri Sygepleje, fri Bespisning af Børn i Skolerne, fuld Forsørgelse af alle Arbejdsinvalider og alle Mænd og Kvinder over en vis Alder, gratis Afbenyttelse af alle Befordringsmidler, Installation af elektrisk Lys og Telefon i Hjemmene til Beboernes fri Brug, gratis Adgang til Kunstudstillinger, Theatre og saa fremdeles. Fordelingen imellem disse to Former kan være yderst forskellig, og sagtens vil den sidste, der repræsenterer Fællesprincipet i dets mest udprægede Skikkelse, trænge sig mere i Forgrunden, efterhaanden som den tekniske Udvikling skrider frem. Det afgørende er, at under den ene eller den anden Form vil hele Arbejdsudbyttet komme selve det arbejdende Samfund til Gode. Hvad der maa tilbageholdes, er — bortset fra en lille Reservefond til at afbøde uforudselige Brud paa det regelmæssige Samfundsliv, Naturulykker, epidemiske Sygdomme eller lignende — kun saa meget, som er nødvendigt til at vedligeholde og udvide Driften, erstatte de udslidte Maskiner og anskaffe nye og forbedrede, anstille kemiske og mekaniske Eksperimenter og deslige. Og dette Fradrag kan ikke betragtes som en Formindskelse af Samfundets Indkomst, men som en Opsparing, der ad Aare vil bringe Samfundet forøget Udbytte.

Produktionens Forøgelse og Arbejdstidens Forkortelse.

Der er Spørgsmaalet om Produktionens Forøgelse indenfor de forskellige Fag. Naar det ved en planmæssig Organisation af Arbejdet og Arbejdskraften ganske uomtvistelig er muligt allerede med den nu kendte Teknik at forøge Arbejdsproduktiviteten i en overordentlig høj Grad, til det dobbelte og højere endnu, vil et socialistisk Samfund naturlig bestræbe sig for at bringe en saadan Forøgelse tilveje i dens fulde Udstrækning. Thi medens den under Kapitalismen betyder voksende Profit for Kapitalen, voksende Arbejdsløshed for Proletariatet, voksende Kraftspild for Samfundet, vil den under Socialismen enten betyde en forkortet Arbejdstid eller en rigeligere Forsyning med Livets Goder, ikke for en enkelt Gruppe Arbejdere, men for det hele Samfund. Imellem dise to forskellige Udnyttelsesmaader vil der naturlig finde en Uendelighed af Kombinationer Sted, alt efter Samfundets afvigende Behov paa de forskellige Omraader. Bortset fra de enkelte Varer, for hvis Vedkommende Produktionen sandsynligvis vil aftage, fordi den Nytte eller Nydelse, de bereder Forbrugerne, ikke staar i noget virkeligt Forhold til den Byrde, deres Fremstilling paalægger Samfundet, de overdaadigste Luksusgenstande og de usleste Surrogater, bortset herfra er der andre Omraader, hvor Produktionen kun kan tænkes forøget indenfor snævre Grænser, fordi Forbrugsevnen her er stærkt indskrænket; man kan ikke fortære mere end et vist Maal Salt og Peber, Brød og Smør om Dagen. For andre Genstandes

Vedkommende er Forbrugsevnen mere udvidelig, men naar dog i Almindelighed ikke ud over en vis Grænse; faa Mennesker vilde sætte Pris paa at eje mere end to Lommeure eller fem Sæt Klæder; og saaledes er det med de allerfleste af Menneskets Fornødenheder; der vil her være Tale om en Forøgelse af Produktionen langt ud over dens nuværende Omfang, men Vægten vil sagtens blive lagt paa Kvalitetens Forbedring i højere Grad end paa Kvantitetens Forhøjelse. Hvad der indvindes i Arbejdskraft paa disse Punkter, kan saa anvendes til en Forkortelse af Arbejdstiden ud over hele Linjen, dels til en Nedsættelse af den daglige Arbejdstid, sikkert betydelig ned under de 8 Timer, som nu er Genstanden for Arbejderklassens Krav i alle Lande, dels t. Eks. til Ferier; en Maaneds Sommerferie med fuld Løn til alle Arbejdere vilde kun kræve en Forøgelse af Arbejdsproduktiviteten med 9 Procent; Oprettelsen af Hoteller ved Strand eller Skov, hvor der leveredes god Forplejning mod et Vederlag, der ikke oversteg Produktionsomkostningerne, vilde ikke lægge Beslag paa nogen nævneværdig Brøkdel af Samfundets Arbejdskraft; og alene disse to Ting vilde give Livet en helt anden Karakter for det langt overvejende Flertal af Befolkningen. Tilbage bliver saa en lille Kreds af Genstande, som sikkert vil blive produceret efter en mange Gange større Maalestok end nuomstunder; det er Genstande som fine, kunstnerisk udførte Møbler, Gengivelser af Kunstværker og andre

af de Ting, der gør det daglige Liv lysere og indholdsrigere at leve.

Der er Spørgsmaalet om, ved hvilke Midler Socialismen vil faa Folk til at udføre det samfundsnødvendige Arbejde. Man kender Udtrykket „den socialistiske Tvangsstat"; det er en af de Fraser, hvormed man søger at lede Opmærksomheden bort fra det Despoti, Kapitalen øver. Bundet paa Hænder og Fødder er under de kapitalistiske Samfundsforhold den store Hovedmasse af Befolkningen, med en økonomisk Tvang over sig, der virker mange Gange sikrere end den strængeste skrevne Lov, nødt til at vælge det Arbejde, som tilfældig byder sig frem, nødt til at bøje sig for Arbejdskraftens Køber den lange Arbejdstid igennem, nødt til at bo i de Kaserner, klæde sig i det Tøj, nyde de Levnedsmidler, Kapitalen tilbyder, nødt til at ofre sine Børn til Udbytningen, saa tidlig det blot er muligt. Og spændt i de strammeste Baand er ikke blot Arbejderklassen personlig, men hele det aandelige Liv. Kapitalen raader over Pressen og derigennem over Kritiken af Kunst og Litteratur og Theater; den hersker over Skolen og Universitetet, over Embedernes Besættelse og Legaternes Bortgivelse. Enhver stærk og fri Udfoldelse af Individualiteten, enhver dristig Tanke er den imod, fordi det let kan blive til Fare for den selv; den søger at stække og nivellere og brede sit jævne Graa over det hele. Under disse Forhold er det Hykleri at tale om Tvangen i det kommende Samfund. Ethvert Samfund er bygget paa en Akkord »Tvang.«

mellem det enkelte Individs fri Selvbestemmelsesret og de sociale Fællesinteresser. Men hvor Kapitalismen paa alle væsenlige Punkter afgør dette Mellemværende ved Tyranni, vil Socialismen stille Selvstyret i Stedet. Thi det absolute Demokrati vil være udstrakt over alle Omraader af det offentlige Liv, og ikke mindst over Arbejdsforholdet, det vigtigste af dem alle. Formerne er det umuligt at forudse, men de kan tænkes af mangfoldig Art, forskellige fra Tid til Tid, fra Fag til Fag. Fælles for dem alle vil det være, at den almindelige lige Stemmeret bliver Grundlaget, og det er for urimelig en Tanke, at Befolkningen skulde anvende den til at spærre sig selv inde i et Tugthus. Man vil naturlig nøjes med at tage sig de Forpligtelser paa, som er uundgaaelige for Samfundets Eksistens — ligesom Bønderne har paalagt sig selv visse Indskrænkninger i Handlefriheden, naar de dannede et Andelsmejeri, Indskrænkninger, de aldrig har fortrudt. Først og sidst vil der være Pligten til at deltage i det samfundsnødvendige Arbejde, forsaavidt man vil have Del i det direkte Arbejdsvederlag — men et Arbejde i faa Timers daglig Arbejdstid, i hyggelige og sunde Arbejdslokaler, under en Ledelse, man selv har været med til at vælge og selv har Ret til at kontrollere, under et Reglement, der er blevet vedtaget og atter kan ændres ved éns egen Stemme, og hvor man endelig er Medejer i det altsammen. Skulde der mangle Arbejdskraft i én Produktionsgren og være Overflod i en anden, kunde

Forholdet om fornødent reguleres ved en lille Forhøjelse af Arbejdsvederlaget paa det første af de to Omraader — og med den moderne Maskinteknik vil det i de allerfleste Tilfælde være Arbejderen personlig ligegyldigt, i hvilket Stof den Maskine arbejder, som han betjener; nuomstunder fuldbyrdes denne Overflytningsproces gennem en langvarig og pinefuld Arbejdsløshed iblandt Arbejderne i de Fag, hvor der er for megen Arbejdskraft. Under saadanne Forhold vil det legemlige Arbejde kunne ophøre at være den Forbandelse for Mennesket, det nu er; en voksende Interesse for det Arbejde, man er med i, vil kunne brede sig i Befolkningen; Disciplinen, det taktfaste Samarbejde, som allerede Kapitalismen har opekserceret hos Arbejderne, vil kunne styrkes gennem Friheds- og Ansvarsfølelsen. Og udenfor de faa Timers dagligt Arbejde, der ikke som under Kapitalismen sløver og udslider sin Mand, vil enhver være absolut fri, kunne indrette sit Liv, som han vil, dyrke de Interesser, han nærer. Der kan ikke tænkes frodigere Jordbund for et frit og rigt aandeligt Liv.

Familielivet, Hjemmet.

Der er fremdeles Spørgsmaalet om Hjemlivets Ordning. Ogsaa her er en velkendt Frase gængs, at Socialismen vil „opløse Hjemmet" og „tage Børnene fra Forældrene", og ogsaa den er uimodsigelig falsk. Det er netop Kapitalismen, der sprænger Arbejderens Familieliv, idet den tvinger hans Hustru og hans Børn ud paa Arbejdsmarkedet i saa vid en Udstrækning som det lader sig gøre. Medens

Børnearbejdet i dets nuværende Skikkelse i al Almindelighed maa anses for en social Ulykke, er derimod den voksne Kvindes Erhvervsarbejde til en vis Grad at betragte som et samfundsmæssigt Fremskridt. Thi det er udenfor al Tvivl, at hun derigennem udnytter sin Arbejdskraft paa en mere rationel Maade, frembringer større Værdier end ved Husarbejdet i Hjemmet, hvor der ved den komplette Mangel paa Centralisation og Arbejdsdeling ødsles uendelig med Arbejdskraft. Men det ulykkelige er, at Kapitalismen ikke, samtidig med at den drager Kvinden ud i Erhvervet, letter hende for Husarbejdets Byrder. Naar hun er træt af Arbejdet for andre, venter der hende Arbejdet for Familien, Madlavningen, Børnenes Pasning, Vadsken, Rengøringen, Reparationen af Tøjet og deslige, og hun bliver dobbelt udslidt derunder, hvis ikke Hjemmet helt skal forfalde. Under Socialismen ligger det nærmest at tænke sig, at baade den gifte og den ugifte Kvinde deltager i det samfundsmæssige Arbejde indenfor rimelige Grænser, hvorved der navnlig vil blive taget Hensyn til hendes Modergerning, men at samtidig en Del af det Husarbejde, der før paahvilede hende, vil gaa over til at blive samfundsmæssigt Arbejde, drevet af særlige Arbejdere, med Benyttelse af en fremskreden Teknik og en gennemført Arbejdsdeling. Det er kun en Fortsættelse af den Udvikling, der allerede forlængst i de fleste Hjem har lagt Bagning og Brygning og en Mængde andre af Fortidshjemmets Virksomheder over i fremmede Hæn-

der. Man maa tænke sig noget i Retning af Fælleskøkkener, hvorfra et større Antal Familier faar Maden leveret i Hjemmet, og hvor nogle faa Arbejdersker kan tilberede den samme Mad, som nu kræver Hundreder af Husmødres Arbejde, hver ved sin Gryde — og om Tvang til at nyde netop de og de bestemte Retter behøver der ligesaa lidt at være Tale som paa en Restauration, hvor der staar en Del forskellige Retter til Udvalg. Man maa tænke sig Centralvarme, elektrisk Belysning og WC installeret rundtom i Hjemmene, hvorved Husmoderen befries for en anden Række af sine byrdefuldeste Beskæftigelser, Vadskerietablissementer, der med korte Mellemrum henter og bringer Tøjet. Man maa tænke sig Børnehaver, hvor Mødrene, i den Tid af Dagen de er optaget af deres øvrige Sysler, kan anbringe deres Børn under Tilsyn af kyndige Mennesker, der har valgt sig Børneopdragelsen til Livsgerning og uddannet sig deri, medens nu Arbejderbørnene i Moderens Fravær gerne maa gaa for Lud og koldt Vand, og selv Bourgeoisiets Børn maa overlades til en saare tvivlsom Varetægt af ganske unge og ukyndige Barnepiger. Man maa tænke sig Opdragelsen som en Blanding af Aands- og Legemsøvelser, hvori baade Sløjd og Havearbejde udgør væsenlige Led, fortsat op igennem Ungdommen ved Højskolekursus, og anlagt ikke mindst paa at sætte det unge Menneske i Stand til selvstændig at vælge den Livsgerning, som han stærkest interesserer sig for, og hvor hans Evner kan gøre bedst Nytte.

Under en Udvikling i disse Retninger vil Socialismen ikke betyde Hjemmets Opløsning, men tværtimod dets Genrejsning i ny, lykkeligere Former.

Landbruget. Der er Spørgsmaalet om Landbruget under Socialismen, et Spørgsmaal, der har været Genstand for livlig Debat, hvorunder stærkt afvigende Anskuelser er kommet til Orde. Selvfølgelig vil man her som overalt søge at træffe den hensigtsmæssigste Ordning, den som med ringest Anvendelse af menneskelig Arbejdskraft er i Stand til at tilfredsstille Samfundets Behov i videst Udstrækning. Men Fordelene ved de forskellige Driftsformer er endnu ikke helt klare. Medens i Industriens Verden Stordriften viser sig som den ubetinget overlegne, har i Landbruget Smaadriften ikke blot været levedygtig, men ogsaa paa visse Omraader hævdet sig som den fordelagtigste. Det gælder særlig et Land som Danmark, hvor Landbruget er bygget paa Produktionen af Fedevarer i langt højere Grad end paa Produktionen af Korn. Det er Husmandens personlige Kærlighed til sin egen lille Bedrift, det uhyre intensive Arbejde, han nedlægger i den, den nænsomme Omhu, han overalt viser, som her har været det afgørende. Imidlertid er denne Overlegenhed i de allerfleste Tilfælde vundet ved et Højdemaal af Slid, som kun vilde stemme ilde med Socialismens hele Karakter. Overlegenheden er ogsaa mere tilsyneladende end virkelig. Paa hver Tønde Land høstes der ganske vist et langt større Udbytte i Husmandsbedrifterne end i Herregaardsbe-

drifterne, men for hver Arbejdstime, der er anvendt paa Jordens Dyrkning og Kvægets Røgt, er Udbyttet utvivlsomt langt større i de store Bedrifter end i de smaa. Og Smaadriften er næsten helt afskaaret fra at udnytte den Teknik, der i Landbruget ligesaa vel som i Industrien dels har gjort, dels, efter alle Tegn at dømme, vil gøre Arbejdet mange Gange mere udbytterigt; kun faa og lidet fuldkomne Maskiner lader sig anvende i de smaa Bedrifter, og kun paa ganske enkelte Punkter er det lykkedes igennem Sammenslutning i Andelsselskaber at komme uden om Vanskelighederne. Især synes det at være Elektricitetens Anvendelse som Drivkraft, der er bestemt til at blive den store Omskaber af Landbruget, som vil gøre det muligt at spare det meste af det tunge Slid, der nu maa opbydes, og med samme Arbejdskraft at udføre et langt større Arbejde end nuomstunder. Denne tekniske Udvikling staar endnu i sin første Begyndelse, men de praktiske Forsøg, man har anstillet, giver store Løfter. Ogsaa her er der da Muligheder af meget forskellig Art; forskellige Driftsformer kan godt bestaa Side om Side, afvekslende efter Jordbundsbeskaffenheden og efter den Gren af Landbrugsproduktionen, der paa hvert enkelt Sted er den fremherskende; Formerne vil være forskellige for Jyllands Hedeegne og Lollands fede Jord; Hønseriet vil kræve en helt anden Organisation end Kornavlen. Rimelig og naturlig vilde vel ogsaa en delvis Forening af Industri- og Markarbejde være, saaledes at paa de særlig

travle Tider adskillige af de yngre Industriarbejdere drog ud for at hjælpe med ved de Sider af Markarbejdet, der ikke kræver synderlig Fordannelse; under Kapitalismens opslidende og ensformige Arbejde er ganske vist i Almindelighed den Mand eller Kvinde, der en Aarrække igennem har været industrielt sysselsat, lidet duelig eller helt uduelig til Landarbejde, men anderledes med den sundere og mindre ensidig udviklede Slægt, Socialismen kan frembringe. De forskellige Driftsformer, hver med sine særlige Fortrin og Mangler, kan da tænkes kombinerede paa mangfoldige Maader, stadig i den Hensigt at lade Fortrinene komme til deres fulde Ret og udfylde Manglerne. Rimelig synes Tanken om Storgodser, der dyrkes af Landarbejdere i Fællesskab, i en kort og lidet anstrængende daglig Arbejdstid, med fuld Udnyttelse af hele den moderne arbejdssparende Teknik, mens samtidig hver Landarbejder har sit eget Hus med en lille Lod, hvor han i den lange Tid, der er tilovers, som Fritidssyssel driver lidt Havebrug, lidt Fjerkræavl, lidt Frøavl eller deslige. Alt dette er usikre Sandsynligheder, men sikkert er det, at Fremtiden ogsaa paa dette Omraade vil forme sig frit og naturlig, ikke efter en theoretisk Skabelon, men efter hvad Befolkningen selv og deriblandt selvfølgelig fortrinsvis Landbefolkningen ud fra praktisk Erfaring til enhver Tid skønner, er klogest og rigtigst.

Og saaledes skelner man paa disse og paa en hel Række andre Punkter de store Grund-

træk af den Verden, Udviklingen bærer os frem imod. Enkelthederne er uklare, men Hovedlinjerne tegner sig klart og skarpt.

Det er ikke Endemaalet for Rejsen, saalidt som nogen tidligere historisk Fase har været det. Paa den anden Side Socialismen vil der sagtens ligge nye Samfundstilstande, skabt af Menneskets Stræben efter højere Velvære og højere Kultur og passede til efter den fjærne Fremtids Krav. Men alle Grublerier herover er ørkesløs Fantasi.

Socialismen det store Kulturfremskridt.

Heller ikke er det et forjættet Land, hvor Mælk og Honning flyder, og ingen Sorger kendes. Det ideale Samfund er en Utopi. Al Nydelse maa købes med Arbejde, og den absolute Lykke hører ikke Jorden til. Men hvad Socialismen kan gøre, er først at bringe det Arbejde, der maa udføres, ned til kun en ringe Del af, hvad det er nu, og at berøve det hele dets pinefulde Karakter, og dernæst at rydde én Række af menneskelige Lidelser ud af Verden, og det netop dem, der nuomstunder volder de fleste Smerter, de økonomiske. Gode Kaar vil kunne skabes ethvert Menneske og fuld Tryghed for Udkommet. Og dermed vil alle de økonomiske Bekymringer være bragt til Ophør med de Tusinder af triste Følger, de drager efter sig, ligefra Sulten i de laveste Lag af Befolkningen til Fornuftægteskaberne i de højeste. Tilbage vil saa blive andre Sorger, med dybere Udspring, og maaske de vil føles stærkere, naar de ikke længer overdøves af Næringssorgerne; men det vil være de Sorger, der højner sin Mand i

Stedet for at fornedre ham, det virkelige Kulturmenneskes Sorger.

Socialismens Gennemførelse vil bringe med sig en Sikkerhed og Fasthed over alle Livets materielle Forhold, som danner det absolute Modstykke til Nutidens vulkanske Samfund med den evige Kæde af økonomiske og politiske Rystelser og den stadig standende Klassekamp, men en Tilstand, hvor enhver aandelig Bevægelse vil have det videste Spillerum, enhver aandelig Brydning den frieste Kampplads, hvor en fin og fornem Kultur kan udvikle sig, ikke blandt nogle faa, hvem rent ydre Forhold begunstiger, men i hele Befolkningen.

Ejendomsrettens Sikring.

Den vil betyde Ejendomsrettens Betryggelse. Under Kapitalismen er Ejendomsretten, det hellige Bannermærke i Kampen mod Socialismen, en saare skrøbelig Vare. Thi rent bortset fra den daglige regelmæssige Ekspropriation gennem Udbytningen, saa véd ingen Næringsdrivende sig sikker paa, hvad Dag Konkurrencen maaske slaar ham ned, og ingen Arbejder, hvad Dag Arbejdsløsheden tvinger ham til at skille sig ved sin Smule Ejendele. Socialismen vil sikre enhver det fulde Særeje over de Brugsgenstande, han har erhvervet sig ved eget Arbejde, de Møbler, han har staaende i sin Stue, det Billede, han har hængende paa sin Væg, med Ret til frit at raade over dem indenfor sin Levetid og ogsaa til at give sine Nærmeste dem i Arv; thi Arverettens Afskaffelse er ingenlunde nogen nødvendig Følge af Socialismen; det er kun Ejendoms- og

Arveretten til Arbejdsmidlerne, det gælder. Disse sidste vil være det fælles Eje, hvortil enhver Samfundsborger har lige Medejendomsret med Ret til at gøre sin Indflydelse gældende paa deres Anvendelse, ligesom Aktionærerne i et Aktieselskab, kun at det er Mennesket og ikke Pengene, der stemmer.

Krigenes Ophør.

Den vil betyde Krigenes og Militarismens Ophør. Thi alle de internationale Forviklinger og hele det deraf flydende Militærvæsen er bestemt efter kapitalistiske Hensyn; det trodser alle velmenende Fredsvenners Bestræbelser og spotter alle internationale Voldgiftsretter og deslige Forholdsregler; det vil bryde op atter og atter som et Kræftsaar, saalænge Kapitalen er den herskende Magt i Staterne, men ogsaa kun saalænge.

Klassedelingens Forsvinden.

Den vil endelig betyde Klassekampenes, Klassemodsætningernes og selve Klassedelingens Forsvinden. Al tidligere Historie har været Historien om, hvorledes enkelte Klasser arbejdede sig op fra en forkuet Stilling til voksende Indflydelse og derpaa — ad revolutionær Vej — satte sig selv i Højsædet. Men nedenunder dem blev der stadig andre Klasser tilbage som Genstand for ny Undertrykkelse. Bourgeoisiets Emancipation betød Proletariatets Trældom. „Den uselig Bonde" fra gammel Tid er bleven den mægtige Mand, han nu er, men Landarbejderen lever under de elendigste Kaar. Hvad der sker ved Socialismens Gennembrud, er, at de arbejdende Klasser, Proletariatet, erobrer Magten i Samfundet og udnytter den i Overensstemmelse med sine

egne Interesser. Men Proletariatet er Samfundets Bund; under det findes der ingen nye Klasser og kan der ingen opstaa, som kan gøres til Genstand for Udbytning. Socialismen vil da gøre en Ende paa al Udbytning og derigennem paa al Klassedeling; den vil ikke lade en enkelt Gruppe af Befolkningen leve paa Bekostning af andre, men vil smelte hele Samfundet sammen til én Helhed, hvor ethvert arbejdsdygtigt Individ lever udelukkende paa Grundlag af det Arbejde, han selv udfører.

Der er to Indvendinger, som bliver gjort gældende imod denne Opfattelse af Socialismen som de sociale Knuders naturlige og heldige Løsning.

Befolkningsspørgsmaalet under Socialismen.

Den ene er af økonomisk Natur og drejer sig om Befolkningsspørgsmaalet. Den hævder, at den rimelige Følge af den øgede almindelige Velstand i det socialistiske Samfund vil være en stærk, en altfor stærk Vækst af Befolkningen. Naar ingen økonomiske Hensyn hindrer Folk deri, vil de sætte flere Børn i Verden end nuomstunder, og naar tilmed Dødeligheden aftager med den vigende sociale Elendighed, vil Resultatet være, at der bliver for mange Munde til det Forraad af Livsgoder, der er tilstede; det almindelige Velvære vil omformes til almindelig Armod. — Men her maa det først huskes, at for hver én Mund til at fortære fødes der to Arme til at frembringe, og det synes under hele Nutidens rige tekniske Udvikling, at Arbejdets Produktivitet og dermed den Mængde Brugsgenstande, der staar

til Befolkningens Raadighed, vokser efter en større Maalestok end Befolkningens Tal. En Befolkning paa to Millioner Mennesker synes i Almindelighed at kunne skabe mere end dobbelt saa mange Værdier som en Befolkning paa én Million indenfor det samme Fladerum. Det gælder Industriprodukter, men ikke mindst Landbrugsprodukter. Den danske Husmandsbedrift er et talende Vidnesbyrd om, hvad det ved intensiv og rationel Bearbejdelse er muligt at kalde frem af Jorden. For 100 Aar siden fandtes der i Danmark mindre end én Million Indbyggere, og de kunde daarlig ernære sig selv, mens Befolkningen nu, skønt den er vokset til henimod det tredobbelte, kan sende en Overskudsproduktion af Levnedsmidler for flere Hundrede Millioner Kroner til fremmede Lande. Og ingen kan endnu ane, hvilke Fremskridt i Næringsmidlernes Fremstilling Kemien og Mekaniken vil bringe. — Og dernæst er det mere end tvivlsomt, om det voksende Velvære i et socialistisk Samfund vil føre til en tilsvarende Vækst i Børnetallet. Langt snarere synes under de nuværende Samfundstilstande den Regel at gælde, at jo mere usselt og usikkert en Befolkning er stillet, des flere Børn faar den. Det viser sig ved Undersøgelser over de enkelte Samfundslag, — i København var ved Aar 1880 Forholdet mellem Børnefødslernes Antal i Bourgeoisiet og Proletariatet som mellem 100 og 112; det viser sig ogsaa ved Undersøgelser over de enkelte Nationer, — de evropæiske Lande, hvor der i Forhold til Folketallet fødes flest Børn,

er Rusland, Rumænien, Bulgarien, Serbien og Ungarn, alle Lande med en lavtstaaende Kultur og kun en ringe Nationalvelstand; de Lande, hvor Fødselstallet er lavest, er Frankrig, Sverige, Schweiz, England og Belgien. — Hvorledes Forholdet paa dette Punkt vil forme sig under Samfundstilstande grundforskellige fra de nuværende, er det selvfølgelig umuligt at forudse. Sikkert er det, at den fjærne Fremtidsmulighed, at Jorden engang vil blive absolut overbefolket, saa der bogstavelig ikke er Plads for Befolkningen, at den vil ligesaa lidt skræmme fra Arbejde for Fremtiden som Videnskabens Profetier om, at Jorden engang om Aarmillioner vil blive en iskold, uddød Klode.

Socialismen og Menneskenaturen. Den anden Indvending er af filosofisk Art og udtrykker en Tvivl om, hvorvidt ikke det socialistiske Fælleseje og Fællesarbejde vil være i Strid med Menneskets naturlige Instinkter og virke lammende paa Initiativ og Handlekraft og derigennem svække hele Udviklingen. Man plejer som et Vidnesbyrd at henvise til det gamle Landsbyfællesskab, der laa som en død Klump og spærrede af for alle Fremskridt, indtil det omsider ryddedes af Vejen. Men netop denne Henvisning taler stærkt til Gunst for Socialismen som en naturlig Samfundsform. Som man kender Landsbyfællesskabet fra dets sidste Periode, var det ganske vist i alle Maader uheldigt, men det var dengang kun en udlevet Rest fra svunden Tid. Følger man det tilbage til de middelalderlige Forhold, ser man det i fuld

Livskraft og i nøje Overensstemmelse med Bøndernes Interesser, og Bønderne fandt sig saare vel tilpas derunder. Under det ekstensive Trevangsbrug var et vidtgaaende Fællesskab i Arbejdet det naturlige, og kun gennem fælles Opsamling af Forraad i gode Aar kunde de værste Følger af en mulig Misvækst afbødes. Historien gentager sig ikke, og der er et Aartusindes Svælg befæstet imellem det middelalderlige Fællesskab og det socialistiske. Socialismen bygger sig op paa et uendelig bredere Grundlag og aabner en uendelig videre Udsigt. Men Grundprincipet er det samme, en Udsoning mellem Egoismen og Altruismen, Egenkærligheden og Følelsen for Medmenneskene; enhver bringes til at arbejde for sig selv, idet han arbejder for andre, og til at arbejde for andre, idet han arbejder for sig selv.

De ydre Betingelser for Socialismen.

Den videnskabelige Socialisme viser saaledes, hvorledes det kommende Samfund med en Naturmagts Nødvendighed maa udforme sig af det gamle Samfunds indre Selvmodsigelser. Men den viser tillige, hvorledes de ydre Betingelser for Gennembruddet modnes, hvorledes alt lægger sig tilrette for den sociale Revolution.

Arbejdsmidlernes Ekspropriation.

Den viser, hvorledes Arbejdsmidlerne mere og mere opsamles paa et Faatal af Punkter, hvorfra det vil være let at drage dem over i Samfundets Besiddelse. Saalænge den enkle Teknik endnu lod Størstedelen af Industrien forblive hos Smaahaandværkere, spredt i Tusinder af smaa Værksteder, og de uudviklede

Kreditforhold endnu lod Bonden være virkelig Ejer af sin Jord, vilde Ekspropriationen af Arbejdsmidlerne være en uhyre vanskelig og uhyre pinefuld Operation. Men Kapitalismen gør selv „Ekspropriatorernes Ekspropriation" til en stedse mere simpel Proces. I Bankerne, Trust'erne og Aktieselskaberne, Kapitalens mægtige upersonlige Organisationer, er allerede nu Raadigheden over den store Hovedmasse af Samfundets Produktionsmidler draget sammen, og den sammentrænges bestandig yderligere. Hvad der bliver tilbage i Hænderne paa den Smaahaandværker eller den Husmand, som passer sin egen Bedrift ved sit eget Arbejde, vil selvfølgelig ingen tænke paa at berøve ham, ikke blot fordi det ingensomhelst Rolle spiller maalt imod Massen af de Arbejdsmidler, der er i Kapitalisternes Hænder, men mest fordi det overhovedet ikke er Kapital, ikke anvendes til Udbytning af andres Arbejdskraft. Til at føre de Rigdomskilder, der samfundsmæssig set har nogen Betydning, over i Samfundets Fælleseje, vilde der behøves lidet mere end en Rigsdagsbeslutning, og kun forsvindende faa Mennesker vilde rammes deraf. For Nordamerikas Befolkning vilde allerede det være en stor Lykke, om det amerikanske Samfund lagde Beslag paa de Trust'er, der nu ejes af nogle faa Snese Milliardærer, selv om man iøvrigt lod hele Samfundsmaskineriet gaa sin vante Gang. Med Hensyn til den Maade, hvorpaa en saadan Overgang kan tænkes at finde Sted, staar der mangfoldige Muligheder aabne; den større

eller mindre Hensynsfuldhed overfor Kapitalisterne vil naturlig afhænge af, hvor bitter de ved deres Modstand gør Klassekampen. Yderpunkterne er paa den ene Side en Beslaglæggelse uden Erstatning og paa den anden en Overtagelse mod fuldt Vederlag. Den danske Grundlov bestemmer, at Ekspropriation kun kan finde Sted, „hvor Almenvellet kræver det", og kun „mod fuldstændig Erstatning". Men at Almenvellet kræver det, er for Socialisten en indlysende Kendsgerning, og overfor den sidste af de to Bestemmelser gælder den Regel, at ved Lov kan Lov omstødes. Imod Kapitalisternes Erstatningskrav vil Proletariatet med Føje kunne henvise baade til den Ekspropriation, det selv Menneskealdre igennem har været Genstand for, og ogsaa til, at Bourgeoisiet aldrig har vist nogen Hensynsfuldhed i saa Henseende overfor sine Fjender; hverken da den svenske Adel i det 17. Aarhundrede maatte afstaa de Godser, den havde købt eller faaet skænket af Kronen, eller da den franske Adel under Revolutionen fik sine Ejendomme beslaglagt, var der Tale om Erstatning; og begge Gange var det den fremvoksende Kapitalismes Repræsentanter, der førte Slaget. Rimeligst er det vel dog, at det sejrende Proletariat vil vise sig mere skaansomt og yde Kapitalens Besiddere en Erstatning, af det ene eller det andet Omfang, under den ene eller den anden Form. Men her maa det dels erindres, at i det Øjeblik Proletariatet erobrer den politiske Magt, vil hele Kapitalens Kurs, den Pris, til hvilken Kapitalisterne er

villige til at sælge Arbejdsmidlerne, sikkert under Indtrykket af den forestaaende Socialisme være sunket til et Lavmaal, saa selv en Overtagelse mod fuld Erstatning efter de Priser, som er gængs, kun vil volde Samfundet en forholdsvis ringe Byrde, og dels, at endog det rundeligste Vederlag, udbetalt i rede Penge, efter en Aarrækkes Forløb vil være vendt tilbage til Samfundet, idet det efterhaanden vil blive fortæret af Besidderne; thi Rente eller andet Udbytte af Pengene vil selve Udbytningens Ophør umuliggøre.

Den statistiske Erkendelse.

Den videnskabelige Socialisme viser fremdeles, hvorledes Muligheden for at planlægge og regulere et socialistisk Samfunds Virksomhed bliver stadig større, navnlig igennem den voksende statistiske Erkendelse. For at Socialismens Maskineri skal kunne virke tilfredsstillende, er det nødvendigt at have nøje Rede baade paa Omfanget og Arten af Samfundets produktive Kræfter og paa de Krav, der fra Befolkningens Side vil blive stillet til Forsyning med hver enkelt Brugsgenstand. Hertil kræves den rigeste og mangesidigste statistiske Erfaring. Uden en rigtig Forestilling om Befolkningens Størrelse, dens Tilvækst, dens Fordeling efter Alder og Bopæl, dens Sysselsættelse, dens Forbrug af de forskellige Varer og mange andre lignende Forhold, som kun ad statistisk Vej, igennem Tal, kan belyses, vilde alt falde fra hinanden i Planløshed. Med den bestandig skarpere og mere detaillerede Undersøgelse over alle disse Forhold — og her er særlig de i de senere Aar begyndte Studier

over Forbrugsforholdene af stor Betydning, — vil et socialistisk Samfund være udsat for bestandig færre Fejlgreb og kunne virke med bestandig større Sikkerhed.

Klassekampens Fremgang.

Og endelig viser den videnskabelige Socialisme, hvorledes den store Drivkraft i Samfundsrevolutionen, den proletariske Klassekamp er i stadig Fremgang, idet de Udbyttedes Masser samler og organiserer sig indenfor Socialdemokratiet, i den bevidste Hensigt at erobre den politiske Magt for derefter at omdanne Samfundet i socialistisk Retning.

Videnskabelig Socialisme og praktisk Socialdemokrati.

Og paa dette Punkt opgiver den videnskabelige Socialisme at nøjes med passiv Iagttagelse; den træder ud af Studerekamret og bliver aktiv Deltager i Kampen. Socialismen bliver anvendt Videnskab. Overfor Stjærnehimlen kan Menneskene kun iagttage og erkende, men ikke selv gribe ind i Bevægelserne. Samfundet derimod, Socialismens Studiefelt, er de selv Medlemmer af, og de er i Stand til at øve Indflydelse paa dets Udvikling, saalænge de bevæger sig i Flugt med den naturlige Udviklings Retning. Den socialistiske Erkendelse bliver det Kompas, hvorefter Nutidens Arbejderbevægelse holder sin Kurs. I Socialdemokratiet mødes to Ting, den videnskabelige Skole, med den Opgave theoretisk at erkende Samfundsudviklingens Love, og det politiske Parti, med den Opgave praktisk at gribe ind i Samfundsudviklingens Gang, begge Dele bestemmende og betingende hinanden, uløselig forenede som Møntens to Sider.

Hvorledes Socialismen gror.

Under dette Synspunkt maa man se Socialdemokratiets hele Nutidsarbejde for sociale Reformer. Enhver saadan Reform er som et Ord, der har skiftende Betydning efter den Sammenhæng, hvori det staar. Den kan være et Stykke Reaktion, spillet ud som et Forsøg paa at splitte Arbejderne, at tage Brodden af deres selvstændige Bevægelse, at lede deres Opmærksomhed bort fra den store Klassekamp. Den kan være et Stykke Konservatisme, skænket Arbejderne som en Drikkeskilling, for at berolige dem, eller som en Barmhjærtighedsgerning. Men den kan ogsaa være et Stykke Revolution, erobret i Klassekamp som Led i en Bevægelse med Maal vidt ude. Bismarcks og Estrups Forsøg paa Arbejderlovgivning i 1880'erne naaede aldrig nogen Popularitet blandt Arbejderne; Hensigten var for tydelig. Men overfor de Indrømmelser, Arbejderne selv direkte eller indirekte har tilvristet sig, er Forholdet et ganske andet. Det er ikke Beroligelsesmidler i Klassekampen, men Blod paa Tanden, der ægger til nye Kampe og nye Sejre.

Igennem disse Reformer søger Arbejderklassen Skridt for Skridt at komme ud af den kapitalistiske Udbytning. De maa ikke betragtes som Enkeltheder, der er afsluttede i sig selv, men som Bestanddele af en stor Helhed. Igennem dem indsuger allerede det nuværende Samfund gradvis socialistiske Elementer. Hver for sig er de reformatoriske, men deres Sum er revolutionær.

Nogle af dem har til Formaal paa enkelte Punkter at indskrænke Kapitalisternes Udbytningsret. Naar den nye Fabriklov forhøjer Aldersgrænsen, nedenunder hvilken det er forbudt at udbytte Børn i Fabrikerne, fra 10 til 12 Aar og fastsætter Regler for Arbejdslokalernes Hygiejne og deslige, naar Ulykkesforsikringsloven paalægger Arbejdskøberne at bære det økonomiske Ansvar for de Lemlæstelser, der finder Sted under Arbejdet, da er det Skridt i denne Retning. Andre Reformer af denne Art er endnu kun Genstand for Socialdemokratiets Agitation. Den vigtigste blandt disse er den lovbefalede 8 Timers Maksimalarbejdsdag, en Reform, der allerede i sig selv vilde være af den mægtigste Kulturbetydning, som et Middel til at højne baade det materielle Velvære og den aandelige Udvikling i Arbejderklassen. Maalet for hver enkelt af disse Reformer er at sætte en Bom for en af de mest brutale Former af Udbytningen; Maalet for deres Sammenspil er gradvis at fortrænge selve Udbytningen og bane Vejen for den socialistiske Produktion. **Udbytningens Begrænsning.**

Andre gaar ud paa at lægge nye sociale Opgaver over paa Stat og Kommune. Naar det offentlige gennem en Alderdomsforsørgelseslov paatager sig at yde Underhold til enhver hæderlig gammel Mand eller Kvinde, som en Efterløn for det Arbejde, vedkommende har udført i Samfundets Interesse, da er det en Indrømmelse i denne Retning, saa fjærnt end Praksis ligger fra Idealet. Mange Reformer af lignende Natur er endnu kun til som Krav, **Nye Samfundsopgaver.**

Socialdemokratiet rejser og de øvrige Partier møder med større eller mindre Kulde, men ikke i Længden vil kunne vise fra sig. Saaledes Kravet om den offentlige, vederlagsfri Bespisning af Skolebørn, om det offentliges Hjælp til Foreninger, der forsikrer imod Arbejdsløshed, om det offentliges Overtagelse af Kampen mod Tuberkulosen og deslige. Hele denne Bevægelse betegner et skarpt Brud med den ældre, den rent kapitalistiske Statsopfattelse, der i Staten blot saa et Middel til at holde Ro og Orden, til at sikre Kapitalisterne mod Overgreb paa udenlandske Markeder og Angreb fra indenlandske Røvere. Den kapitalistiske Politistat er allerede nu i Forfald; i Stedet begynder man at skelne Omridsene af den socialistiske Kulturstat, bygget over det Princip, at Samfundsinstitutionernes Opgave er at skabe de lykkeligst mulige Kaar for alle Samfundets Medlemmer.

Demokratiet. Og atter andre af disse reformatoriske Fremskridt er Led i den almindelige demokratiske Udvikling. Socialdemokratiets Standpunkt er, som naturligt efter hele dets Væsen, yderst tilvenstre i Demokratiet, saa langt ude, som intet andet Parti kan naa. Dets Program er den absoluteste Demokratisering af alle offentlige Institutioner, den fuldstændigste Anerkendelse af den almindelige Valgret og de almindelige borgerlige Rettigheder, Presse-, Forenings-, Forsamlingsfrihed og deslige. I enhver Kamp for disse Formaal er Socialdemokratiet i Spidsen. I Stedet for Rigdommen som det, der nu kvalificerer en Mand til at

øve den overvejende Indflydelse paa det offentlige Liv, lægger Socialdemokratiet Menneskeværdien og det samfundsnyttige Arbejde til Grund. I den Kapitalist eller Godsejer, der øver en mange Gange saa vægtig Indflydelse som Arbejderne, fordi han betaler en større Skat, ser det et Menneske, som i Virkeligheden yder det offentlige lidet eller intet; hvad han afleverer i Stats- eller Kommunekassen, er kun en Brøkdel af det, han har tilvendt sig fra Arbejderne; det er disse, som i sidste Instans bærer alle de offentlige Byrder, og som derfor ogsaa har Krav paa alle de offentlige Rettigheder. Men Demokratiet er for det socialistiske Arbejderparti noget andet og mere end et Maal, det i sig selv er værdt at stræbe efter; det er tillige det Middel, ved hvis Hjælp dets Idéer kan føres ud i Livet. Jo større Magt den almindelige Valgret besidder, jo friere alle Strømninger kan røre sig, des lettere og mere smertefrit vil den sociale Revolution kunne gaa for sig.

De »borgerlige« Partier.

Alt dette er Reformer, der hver for sig dels er gennemført, dels — i hvert Fald til en vis Grad — kan gennemføres paa det bestaaende Samfunds Grundlag og under Tilslutning fra radikale Bestanddele af de øvrige Partier. En saadan Samvirken har i de fleste Lande i større eller ringere Udstrækning vist sig nyttig og naturlig. Thi Socialdemokratiet har forlængst opgivet Forestillingen om, at alle andre Partier udgør én kompakt reaktionær Masse, en Forestilling, som iøvrigt ingen er traadt stærkere op imod end netop Karl Marx.

De er ganske vist alle „borgerlige" Partier, som de kaldes med et udansk Udtryk, der let giver Anledning til Misforstaaelse; det vil sige, at de ikke kan se ud over det nuværende Samfund, hvor Bourgeoisiet, „Storborgerskabet", er det regerende; men de er ingenlunde alle særlige Repræsentanter for dette Storborgerskabs Interesser. De er konservative, maalt imod Socialdemokratiets Hovedprogram, men de rummer indenfor sig en broget Mængde Afskygninger, og der vil, i hvert Fald til Tider, være dem deriblandt, der overfor vigtige Spørgsmaal føler sig nærmere ved det socialistiske Standpunkt end ved det kapitalistiske.

Alligevel er Forskellen mellem Socialdemokratiet og alle andre, selv de radikaleste Partier, overalt slaaende. Det „borgerlige Demokrati" ser i de forskellige Former af den sociale Elendighed sygelige Udvækster af Samfundsforholdene, Socialdemokratiet ser deri kun naturlige Udslag af hele Systemet og retter sin Økse mod selve det Træ, der bærer de onde Frugter. Det er radikalt, hvor de andre er overfladiske. For det borgerlige Demokrati er enhver gennemført Reform et Fremskridt, som man i hvert Fald foreløbig kan slaa sig til Ro ved, Slutningsstationen paa en Rejse. For Socialdemokratiet er det kun en Station undervejs; Rejsens Maal ligger langt længere ude, dér hvor alle Linjerne løber sammen i det socialistiske Samfund.

Socialdemokratiet kan kun stole paa sig selv.

Og i det lange Løb forslaar heller ingen Samvirken mellem Socialdemokratiet og noget andet Parti; den kan kun have rent foreløbig

Karakter. Saasnart kapitalistiske Klasseinteresser gør sig gældende af den ene eller den anden Art, fører de til Konflikt med Arbejderklassen. Gaardmændene kan være fortræffelige Allierede for Proletariatet, naar det gælder at komme Godsejerne og Bykapitalisterne til Livs; men naar Kampen føres over i deres egen Lejr, vender de sig i Bitterhed mod deres tidligere Kampfæller. Og selv de Dele af Folket, der — som Videnskabsmænd, Læger, Lærere, Kunstnere — ikke ved nogen egentlig Klasseinteresse er afstemt i særlig kapitalistisk Farve, selv de af dem, der maaske til det sidste bliver deres Sympathi for Arbejderbevægelsen tro, selv de er — hvis ikke de fuldtud indsuger den socialistiske Anskuelse — for upaalidelige Allierede at regne; det kæmpende Proletariat kan drage Nytte af dem, men tør ikke stole paa dem. Overfor Klassekampen i de skarpe og bitre Former, hvori den føres og maa føres, staar de vaklende og uforstaaende, raader til Fred, hvor Fred er umulig, prædiker Fordragelighed, hvor Krig maa til. De savner den proletariske Klassebevidsthed, som aldrig leder vild. I det lange Løb kan Arbejderklassen kun stole paa sig selv; dens Emancipation maa være dens eget Værk.

Den sociale Utilfredshed.

Opgaven er den igennem Agitationen at udløse Proletariatets dumpe Utilfredshed i en skarp, maalbevidst Bestræbelse. Utilfredsheden er i Forvejen tilstede rundtom iblandt de Udbyttede, hvor den da ikke er vegen for en dyrisk Sløvhed, men den er uklar og planløs, rettet imod Enkeltmænd, ikke imod det

System, hvorunder der lides, og ligesaa ofte rettet imod Naboer og Genboer i Flæng som imod dem, der driver Udbytningen. Agitationens Formaal er ikke at frembringe Misfornøjelse, men at organisere den, at omsætte den i Klassebevidsthed, at rette den imod det kapitalistiske Princip. Og sikkert er det, at de Proletarer, der besjæles af denne sociale Utilfredshed, er de, der føler størst Lykke og Tilfredsstillelse ved at leve og kæmpe; thi de har et højt, ideelt Maal for deres Kamp. Medens Bourgeoisiet forsumper mere og mere under Pengebegæret — begyndt med Frisind paa det religiøse Omraade, med Radikalisme paa det politiske Omraade og med udpræget Antimilitarisme, alt fordi det dengang tjente dets Interesser bedst, ender det i Klerikalisme og Royalisme og Militarisme, fordi det i Alteret, Tronen og Bajonetterne ser Bolværk imod Arbejdernes Klasserejsning, — medens Bourgeoisiet synker dybere og dybere i den krasseste Materialisme, saa bliver derimod det kæmpende Proletariat det eneste idealistiske Parti, det eneste, der har et stort Samfundsideal som Maal. Hvad der vindes af Reformer ved den faglige og den politiske Bevægelse, er Midler til at styrke Arbejderne fysisk og moralsk, gøre dem til dygtigere og mere skolede Soldater i Kampen for det kommende Samfund.

Det revolutionære Element i Socialdemokratiets Arbejde.

Og dermed træder Socialdemokratiets Nutidsarbejde atter ind i en ny, mere revolutionær Belysning. Man ser det først som et Middel til at hæve Arbejderklassens Livsbe-

tingelser paa en hel Række Punkter, der alle ligger indenfor det nuværende Samfunds Grænser, og saavidt kan Socialdemokratiet følges af store Dele af de ikke-socialistiske Partier. Man ser det siden som et Middel til gradvis at komme ud af Udbytningsforholdet og ind i Samfundstilstande af socialistisk Karakter, og saavidt endnu kan Socialdemokratiet følges af forskellige Slags saakaldte Socialister, kristelige Socialister, Statssocialister og med hvad Navne de nu smykker sig. Man ser det endelig som Udrustning og Vaabenøvelse til de forestaaende Kampe, og her rider Socialdemokratiet alene; alle andre viger sky tilbage overfor den Revolution, som trækker op.

De politiske Valg.

De politiske Valg er de store Hærskuer, ved hvilke man fra Tid til anden kan mønstre den revolutionære Troppestyrkes Vækst. Og i alle Kulturlande er Socialdemokratiets stadige Fremgang det afgørende Træk i de sidste Tiaars politiske Udvikling, kun sjælden standset et Øjeblik ved kunstige Hindringer, og da kun for at bryde saa meget stærkere paa. I Danmark er Socialdemokratiet i den Menneskealder, det har virket, vokset til henved 56,000 Stemmer, mellem Femtedelen og Fjerdedelen af alle ved Folkethingsvalget afgivne Stemmer, og fra Valg til Valg har der bestandig været stærk og jævn Fremgang. I Tyskland har Fremgangen været ligesaa stærk og regelmæssig, trods al Modstand. Her steg Stemmetallet i de 12 Aar, da Undtagelsesloven galdt, fra 1878 til 1890, medens Partiets ledende Mænd

blev landsforvist, dets Blade beslaglagt, dets Forsamlinger forbudt, alligevel til over det tredobbelte. Og ogsaa her har man for ganske nylig set en kolossal Vækst. I alle kapitalistiske Lande gaar Udviklingen for sig i samme Retning; saa fjærnt som i Japan er et kraftigt socialistisk Arbejderparti i Opkomst, handlende i Takt med de socialdemokratiske Partier i alle andre Lande. Overalt er Bevægelsen saa ren og retlinjet, at man med temmelig Sikkerhed kan se, hvorledes det Tidspunkt nærmer sig, da Socialdemokratiet udgør Flertallet af Vælgerbefolkningen, kan besætte Flertallet af Rigsdagens Pladser og bestemme Statsstyrelsens Retning — alt under Forudsætning af, at de parlamentariske Regeringsformer og den almindelige Valgret overholdes.

Reaktionen.

Enhver Socialdemokrat ønsker, at Revolutionen maa fuldbyrdes paa denne jævne og fuldtud regulære Maade. Men ingen er naiv nok til at tro, at det vil gaa for sig saa let. Naar man erindrer den Menneskealders haardnakkede og sejge Kamp, der krævedes for at bringe Folkethingsparlamentarismen til Anerkendelse i Danmark, vilde det være urimeligt at foregøgle sig noget saadant. Thi her, hvor Kampen er rettet imod selve det kapitalistiske System, er det ganske anderledes Interesser, det gælder. Det er de besiddende, de herskende Klassers Livsnerve, det drejer sig om, og der er ingen Grund til Tvivl om, at de med ethvert af de mange stærke Midler, de raader over, vil sætte sig til Modværge, vil bryde

Lovene og stille Magt for Ret, saalænge det nytter. I Tyskland har man allerede længe offentlig drøftet Mulighederne for den almindelige Valgrets Afskaffelse; overalt gaar den kapitalistiske Reaktions udtalte eller uudtalte Begær i samme Retning, og intet Krav mødes med saa bitter en Modstand som Kravet om den almindelige politiske og kommunale Valgret.

Hvorledes Reaktionen vokser.

Det er ogsaa kun naturligt, at i samme Grad som Socialdemokratiet vokser, i samme Grad vokser Modstanden fra kapitalistisk Side. Der er i Bourgeoisiet en stadig ulmende Kamplyst overfor Arbejderbevægelsen og Socialdemokratiet, og saasnart et gunstigt Luftstrøg gaar henover Samfundet, slaar den ud i lyse Luer. De sidste Aars Angreb paa de danske Havnearbejderes Organisationsret er talende Eksempler. Den samme Strømning gaar over den øvrige Verden; i England, Tyskland, Italien, Nordamerika, Sverige er Ødelæggelseskrigen mod Arbejdernes Organisationer i fuld Gang. Til Byens Kapitalister slutter sig Landets Godsejere og Storbønder, den Del af Landbrugerne, som driver deres Jord overvejende ved fremmed Arbejdskraft og derfor føler sig fortrinsvis som Arbejdskøbere. Saalænge Socialdemokratiet holdt sig til Storbyernes Industriarbejdere, kunde mange af dem se derpaa med Ligegyldighed eller endog Sympathi; men efterhaanden som det vinder Fodfæste paa Landet, kalder Husmændene og Landarbejderne til Klassekamp, organiserer Bøndernes egne Daglejere i Landarbejderforenin-

ger, kritiserer deres Styre i Sogneraad og Amtsraad, kræver almindelig Valgret til disse Forsamlinger, afslører den Hensynsløshed, der vises Tyendet, saa slaar Sympathien om til sin Modsætning. Ogsaa herom kan man i de allersidste Tiders Begivenheder finde tydelige Vidnesbyrd, ikke mindst tydelige i den danske Politik. Kapitalister og Agrarer smeltede fast sammen i én Masse med Front imod Arbejderne, det er Modstykket til Socialdemokratiets Vækst. Modsætningerne kommer til at staa knivskarpt overfor hinanden.

To Ting bidrager til at skærpe Modsætningen imellem Arbejde og Kapital.

Finanskapitalen og Arbejderne.

Dels, at Finanskapitalen gennem Aktievæsenets Udvikling bliver stadig mere fremherskende indenfor Industriverdenen. Hvor den enkelte Kapitalist ejer og leder sin egen Fabrik, er der ofte — trods alt — et vist personligt Forhold mellem ham og hans Arbejdere. Han kender dem og betragter dem som levende Væsener, og selv om ethvert patriarkalsk Forhold er dræbt af Kapitalismen, kan dog hans Følelser som Menneske og som Kapitalist ikke helt skilles ud fra hinanden. Finanskapitalen er derimod iskold og upersonlig; den ser ikke sine Udbytningsgenstande som Mennesker. I Aktieselskabets Regnskaber optræder Arbejderne kun som Zifre blandt de øvrige Udgiftsposter, det gælder om at holde saa langt nede som muligt. Og naar de store Kapitalister paa Forhaand har tilsvindlet sig Aktieselskabets hele Udbytte, bliver Skylden for, at Aktionærerne intet Udbytte faar, væltet over paa

de „fordringsfulde" Arbejdere med deres „altfor høje" Arbejdsløn. Fra Aktieselskaberne er det, de haardeste Angreb paa Arbejderne udgaar, og de breder Misstemningen mod Arbejderbevægelsen nedefter, blandt de øvre Lag af Middelstanden, hvor de skuffede Aktionærer findes.

Konkurrencen hidser.

Og dels, at den gamle Verdens Industrikapitalister i de senere Aar føler sig haardere presset i den internationale Konkurrence. Den Strøm af amerikanske Varer, som er begyndt at flyde ud over Verdensmarkedet, tvinger dem til at sætte deres Priser ned og nøjes med lavere Profit, end de ellers kunde have høstet. Og skønt Amerikas Overlegenhed udelukkende beror paa den højere Teknik, medens Arbejdslønnen gennemgaaende er langt større end i Evropa, er det dog imod Arbejderne, at Evropas Kapital vender sig for ved stigende Udbytning af dem at søge Erstatning for Skaarene i Profiten. Den Kapitalist, der under gode Konjunkturer med flot Forretningsgang kunde have Raad til at optræde som human og naadig Arbejdsherre, han kommer til at se paa Arbejderne med Rovdyrøjne.

Der er ved Skiftet mellem det 19. og 20. Aarhundrede en stærk kapitalistisk Reaktion i Luften. Barometret staar lavt.

Udbytningen som socialistisk Agitator.

Overfor alt dette har Socialdemokratiet indtil videre kun ét at gøre, gennem en stadig mere energisk Agitation at øge sit Tal og styrke sine organisatoriske Rammer. Og det har under dette Agitationsarbejde en paalidelig Hjælper i selve den kapitalistiske Reaktion.

Der er intet, der saa virksomt bidrager til at ruske de store døde Masser til Live og rejse Proletariatet til Klassekamp, som netop de Slag, Kapitalen fører imod den socialistiske Arbejderbevægelse. Den store Lockout i 1899 har virket som den kraftigste Agitation for Socialdemokratiet, har ført til, at store Dele af Arbejderklassen er blevet sig deres sociale Stilling bevidst og helt og varmt har sluttet sig til Socialdemokratiet. Og saaledes overalt; Trykket avler bestandig Modtryk; i stadig stridere Strømme driver Kapitalen Folk til sine Fjenders Lejr.

Haardt mod haardt.

Hvad det gælder om, er at holde Socialdemokratiet stærkt nok til at sætte haardt mod haardt. Bourgeoisiet har aldrig været bange for at sætte haardt mod haardt, saalænge det selv var den revolutionære Klasse, der skulde bryde sig Vej frem. Selv i Danmark har der været den Tid, da det ikke skyede at male Revolutionens Skræmmebilled paa Væggen, naar det mente derved at kunne fremme sine Interesser. I 1846 kunde en af dets Repræsentanter i Roskilde Stænderforsamling tale truende Ord om den „afgørende Katastrofe, der turde være endnu mindre i Regeringens end i Folkets Interesse"; og to Aar senere gik Københavns Borgerrepræsentanter, af det liberale Parti, hvorfra det senere kapitalistiske Højre stammer, til Kongen for at henstille til ham „ikke at drive Nationen til Fortvivlelsens Selvhjælp". Det er først nu, da Bourgeoisiet selv er blevet gammelt og konservativt og føler sin egen Magt truet af de unge revolutionære

Kræfter, at det med alle Tegn paa Gru taler om Revolutionens Rædsler.

Men naar Bourgeoisiet skildrer den kommende Revolution i de gamle Revolutioners Lignelse, da er det ganske falsk. Den socialdemokratiske Arbejderklasse vil ikke lade sig forlede til tumultuariske Revolter, som ingen andre kunde have Fordel af end Kapitalisterne selv, fordi de deri vilde finde Paaskud til Undertrykkelse i den brutaleste Form. Den vil bruge den passive Modstand imod alle Overgrebene, holde sig strængt indenfor Lovenes Grænser, og imens vil den jævnt og støt arbejde for at skaffe sig Flertal i Folket. Naar først det er naaet, og Bourgeoisiet til Trods derfor ikke vil vige, da er det dette, som erklærer Revolutionen, bryder de ordnede Forholds Rammer og tager Ansvaret over paa sig.

Generalstrejken.

Men selv hvor et socialistisk Flertal staar paa Lovens Grund overfor en lovløs kapitalistisk Minoritet, der med ydre Vaaben holder sig ved Magten, selv dér vil det kunne tvinge sin Ret igennem, uden at en eneste Vinduesrude gaar i Stykker og en eneste Blodsdraabe flyder. Thi det har særlige Magtmidler, som ingen tidligere revolutionær Klasse har besiddet, og navnlig ét Vaaben af den ejendommeligste Art, smeddet af Arbejderklassens hele Virksomhed som det bærende Grundlag for Samfundet. Det er den politiske Massestrejke, Generalstrejken. Det er et tveægget Sværd ganske vist, som ingen ønsker at anvende, men som kan anvendes og under visse For-

hold, som det synes, med sikker Udsigt til Sejr. At de Forsøg, der hidtil i forskellige Lande er blevet gjort med en almindelig Arbejdsstandsning, for største Delen kun har beredt Skuffelser, er let forklarligt, og Arbejderne vil vide at tage Lære deraf. Thi der kræves, for at Midlet skal kunne virke, et Højtryk af den politiske Spænding, en aktiv Begejstring hos det overvejende Flertal af Befolkningen, en Organisation og Disciplin, som vanskelig kan tænkes mulig før under de store Fremtidskampe, hvor det er for og imod det kapitalistiske og det socialistiske Samfund, Striden staar. Men er disse Betingelser engang tilstede, vil Massenedlæggelsen af alt det samfundsnødvendige Arbejde kunne øve et Tryk, som en Magthavergruppe kun en stakket Stund vil kunne modstaa. Man maaler bedst dets Styrke ved at sammenligne det med de Midler, som t. Eks. Venstres Bønder raadede over i 1880'erne; de kunde anskaffe sig Rifler, lade være at købe hos Højrekøbmænd, nægte at betale Skat — altsammen Slag i Luften. Hvis derimod blot en Uge igennem Bagere og Slagtere, Jærnbanefunktionærer og Postbude, Gasarbejdere og Sporvognsfunktionærer, Typografer og Avisbude, hele Arbejderklassens Hovedmasse satte sig selv ud af Virksomhed, vilde alle Samfundslivets Nerver lammes.

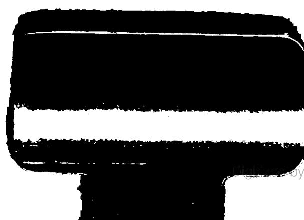
Den kommende Revolution.

De Vaaben, der vil blive anvendt i Fremtidens sociale Kampe, deres større eller mindre Skarphed afhænger ikke af Socialdemokratiets Ønsker; de afhænger af den kapitalistiske Re-

aktions Hvashed. Det socialdemokratiske Arbejderparti lægger alt an paa en jævn og rolig Gennemførelse af Socialismens Idéer, med Stemmesedlen og det fredelige Organisationsarbejde som de eneste Kampmidler, men det maa tillige holde sig rede til de hidsigere Sammenstød, som kan blive uundgaaelige. Et klogt og vidtskuende Bourgeoisi, som saa sin egen historiske Rolle udspilles og forstod, at al Modstand i Længden var haabløs, vilde være i Stand til at bane Vejen for en lempelig Overgang. Men dette er en Mulighed, man ikke tør regne med, thi den ligger langt udenfor det sandsynliges Grænser. Der vilde hertil kræves en Resignation, som en herskende Klasse vanskelig vilde være i Stand til at hæve sig til. Og Kendsgerningerne viser netop, hvorledes Bourgeoisiets Uforsonlighed bestandig vokser.

Ét er sikkert. Kapitalismen gaar sin Opløsning imøde, og Socialismen er dens naturlige Arvtager. Socialdemokratiets historiske Opgave er at gøre Dødsboet op og fuldbyrde Arveskiftet. Dets stadige Fremgang er den store Strøm igennem Nutidens Samfund. Den udspringer af selve Kapitalismens Naturlove; den faar Tilløb fra alle Sider; og den kan ikke standses. Der kan dæmmes op for den til en Tid, men kun til en Tid. Og jo højere Dæmninger der bygges, des stærkere bliver Spændingen, des voldsommere det Gennembrud, der alligevel omsider finder Sted, des mere gaar der med i Løbet.

VIDENSKABELIGT FOLKEBIBLIOTHEK

1 KR. PR. INDB. BOG

UDKOMMEN ER:

A. B. DRACHMANN

FRA DEN ROMERSKE KEISERTID

KULTURBILLEDER

(UNIVERSITETS-RÆKKEN)

UNDER FORBEREDELSE:

I FOLKEUNIVERSITETS-RÆKKEN:

CL. WILKENS: DET PRODUKTIVE SAMFUND (VÆRDIERNES FREMBRINGELSE).

F. LA COUR: TIDENS NATURLÆRE.

P. MUNCH: DET DANSKE FOLKS POLITISKE OG NATIONALE GENNEMBRUD EFTER JULIREVOLUTIONEN (1830—1848).

VICTOR MADSEN: JORDENS UDVIKLINGS-HISTORIE.

UNDER FORBEREDELSE:

I STUDENTERSAMFUNDS-RÆKKEN:

DR. PHIL. KØLPIN RAVN: OM ARVELIGHEDSLOVENE.

DR. MED. VALDEMAR BIE: LYSETS ANVENDELSE I LÆGEKUNSTEN.

PROF., DR. PHIL. N. V. USSING: VULKANER OG JORDSKÆLV.

LÆGE ARNOLD MØLLER: SUNDHED OG LIVSNYDELSE.